

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel I (1859-1888)

Janzen, J.W.P.

Publication date
2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Janzen, J. W. P. (2013). *De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel I (1859-1888)*. [, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

15 De eerste twee jaren van *De Nieuwe Gids* (1885-1886)

Terug in Amsterdam ontplooidde de leden van 'jong Holland' grote activiteit. Verwey kwam met het plan de gevestigde critici de maat te nemen en er moest een nieuw blad worden uitgebracht.

Ondertussen werden ook de eerste tegenstellingen zichtbaar onder de sympathisanten van de 'Beweging van Tachtig'. Willem Paap stapte al na één jaargang uit de redactie van De Nieuwe Gids en Kloos brak met Vosmaer, de nog niet zo lang daarvoor gerespecteerde mentor van de jonge generatie.

15.1 *Julia*

Kloos' vrienden waren eind augustus 1884 nog maar net terug uit België of een drukke correspondentie met de in Brussel achtergebleven Kloos brandde los. Het plan was de officiële kritiek af te straffen met een persiflage op het toen populaire dichtwerk *Een Liefde in het Zuiden* van Fiore della Neve, dat na haar verschijning tussen 1881 en 1897 zeven herdrukken zou beleven.

Kloos en Verwey wilden de critici van de oude generatie in de val lokken. Fiore della Neve, schrijversnaam van Van Loghem (1849-1934), die door alles en iedereen bejubeld werd om zijn romantische, maar naar de mening van Kloos cum suis onwaarachtige verzen, zou er een concurrent bij krijgen: Guido, het pseudoniem waarachter de parodisten zich verscholen. De onbekende Guido verraste het lezende publiek met een verhaal in verzen, *Julia. Een verhaal van Sicilië*, dat net als *Een Liefde in het Zuiden* geschikt moest zijn voor de vrouwelijke helft der mensheid.⁸³⁶

De ontstaansgeschiedenis van *Julia* valt aardig te reconstrueren aan de hand van de briefwisseling tussen Kloos en Verwey. Hoogstwaarschijnlijk nam Verwey het initiatief tot het ondernemen van deze maskerade en maakte hij vanuit Amsterdam Kloos daarvoor enthousiast. Want Verwey had, zo meldde zijn dochter Mea Nijland-Verwey (1892-1978) later, *Julia*-achtige gedichten in portefeuille.⁸³⁷ Kris Steyaert gaat zelfs verder door een viertal 'Tachtigergedichten [...] uit de periode 1883-1885 [te identificeren] die onweerlegbaar tekstuele overeenkomsten vertonen met passages uit *Julia*: "Ganymedes op Aarde", "Persephone", "Demeter" en het Kloossonnet "Nauw zichtbaar wiegen op een lichten zucht"⁸³⁸ Steyaert onderbouwt zijn betoog door erop te wijzen dat zowel in 'Ganymedes', dat deel uitmaakt van het grotere 'Okeanos'-torso, als in *Julia* een beeld werd opgeroepen van 'een helder afgetekende maansikkel in een gouden lucht'. 'De verklaring,' vervolgt Steyaert, 'is eenvoudig' want Kloos werkte in Brussel zowel aan 'Okeanos' als aan *Julia*.⁸³⁹ Maar, voegen wij eraan toe, met 'Okeanos' moet Kloos al eerder begonnen zijn, zoals hierboven al aan de orde is gekomen.

Op 6 september waarschuwde Kloos, in een reactie op de verloren gegane brief van Verwey, zijn vriend vanuit de Belgische hoofdstad het persifleren vooral niet te overdrijven.⁸⁴⁰

⁸³⁶ Dongelmans 1996, p. 332. *Eene liefde in het Zuiden* werd door de periodiek *De Huisvrouw* geschikt geacht voor vrouwen, evenals de boeken van mevrouw Bosboom-Toussaint.

⁸³⁷ Zie: Nijland-Verwey 1983, p. 41.

⁸³⁸ Steyaert 2012., p. 25.

⁸³⁹ Ibid., p. 22-23.

⁸⁴⁰ Zie ook: Zaal 1991, p. 152.

Toen ik je brief kreeg, ben ik subiet aan het dichten gegaan en stuur je nu als welgeslaagde vrucht van mijn arbeid bijgaanden fraaien lofzang op het thans zoo ongelukkige, en eens zoo machtige eiland Sicilië. Het is 146 regels, precies geteld en vloeit over van 'dichterlijke schoonheden van den 1en rang'. Tevens twee sonnetten van Veth, waarvan er maar een goed is, naar het mij voorkomt. Want we moeten wat keurig zijn op onze Julia, en ik zou je raden, om eenige van jou stukken zelfs de hymne op de katholieke kerk, eens goed na te zien. Daar komt heel wat *volslagen* nonsens in voor, *en dat mag niet*. Nooit meer dan één regel hoogstens tegelijk. Ze moeten niet anders *kunnen* dan het voor ernst houden, want als er een lont ruikt, is het mis. Je voorzang b.v.: is totale nonsens zonder slot noch zin [...] Ik herinner mij dat jij ook nog een stuk over Sicilië hebt, dat kan wel op een andere plaats. Want in dit stuk zit een soort van overgang van stemmingen (!) die toch bewaard moet blijven.⁸⁴¹

'De verzen, die je me stuurt vind ik heerlijke – pispoëzie. En nog al veel ook. Paap is nog niet weer. Ik zal alles uitlaten wat ik denk dat ons schaden kan', antwoordde Verwey.⁸⁴² Uit de correspondentie met derden blijkt eens te meer dat het Kloos menens was met zijn *Julia*. Aan Van Looy, op reis in het buitenland, schreef hij:

Je beide brieven hebben mij veel plezier gedaan. Niemand schrijft mij anders dan Verwey. Veth schijnt in Dordt in slaap gevallen te zijn onder het vriendelijk gekout van zijn familie en ofschoon ik al een paar keer een briefkaart op hem afgestuurd heb, zendt hij mij alleen de dingen waar ik om vraag en doet er geen letter van zijn hand bij [...] Misschien vergis ik mij, want ik zit tegenwoordig zoveel verzen te braken voor Julia, dat ik de hele poëzie dikwijls naar den drommel wens. Ik heb nu zowat 300 regels geschreven en er moet nog wel evenveel bij.⁸⁴³

Later deed Kloos het nog eens dunnetjes over. Hij stuurde, naar aanleiding van Fiore della Neves *Van eene sultane* (1884), Van Looy het volgende gedicht:

Aan Fiore della Neve
door 'een vriend'
kort na de uitgave van zijn 'Van een Sultane'.

Een brief van Mij aan Fiore della Neve:
Mon cher! Gods zegen en nog vele jaren
Voor vrouw en poëzie! Maar zend mij even
P.O. een paar gebonden exemplaren,
Want Schröder heeft nèt weêrom geschreven:
'Ik wou dat àlle dichters Fiore's waren!

⁸⁴¹ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 6 september 1884, Verwey-archief XLIB 73560 BC; Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 47-48. Kloos moet geweten hebben dat Von Platen op 39-jarige leeftijd in Syracuse overleden was. Zijn graf bevindt zich in Villa Landolina aldaar.

⁸⁴² Brief van Albert Verwey aan Willem Kloos, d.d. 7 september 1884. Hier geciteerd uit: Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 49. In een noot wordt vermeld: 'Volgens Uylert gaat het hier om een niet verzonden conceptbrief.'

⁸⁴³ Brief van Willem Kloos aan Jacobus van Looy, d.d. 11 september 1884, in: Michaël 1965, p. 343.

'Dát soort poëzie is zóó gezocht –
'De dames hebben álles opgekocht.'

Dát was een slag voor mijn bejaarde nichten! –
Ik zag aan hun gezicht, hoe zeer 't hun speet –
En zo besloot ik me aan jouself te richten.
Maar... à propos... voor ik het vergeet –
Men fluistert hier iets raars van jouw gedichten...
Men zegt...maar 't zal niet waar zijn...en ik weet
Ook heusch niet, hoe men zoo iets zeggen kán:
'De Muze maakt er papillotten van!'

'O laster, beet der argellooze wormen!
(Riep ik) zoo smet ge met uw vuig venijn
Ook Haar, wier losse lokken op de stormen
Golven der passie, of, in weeke lijn
Neervloeien om haar vlekkelooze vormen!

Om tot slot nog even uit te halen naar Couperus:

Ja, de eedle jongeling Louis Couperus –
Die nu al negen maanden zingt en mint –
Was dus een poezelig, pomadig ventje,
Als nú zijn Muze is... in haar best momentje!⁸⁴⁴

Toen de complotteurs tegen de sentimentele poëzie op zoek gingen naar een uitgever, bleek dat niet eenvoudig. Paap, nu student in de rechten, moest zich er maar eens mee bemoeien. Dat wilde hij wel, maar hij werd over de haalbaarheid van het project aan het twijfelen gebracht door de opstelling van uitgever W.C. de Graaff (1847- 1902). Paap bracht verslag uit aan Verwey, die vervolgens aan Kloos doorgaf:

Ik ben gisteravond bij Paap geweest om over de uitgave van Julia te spreken. De Graaff had ze hem ontraden omdat hij bang is dat erop verloren zal worden. Op verzen verliest een uitgever altijd, beweert hij. Ik ben den heelen avond bezig geweest Paap aan te toonen dat de kans van verlies hier buitengewoon gering is [...]. Ik heb erop gewezen dat onze triomf even goed die van Paap zelf zijn zou [...] die als eerste der jongeren zijn Bombono's gepubliceerd had – en dat hij, de man van geld, niet een verlies zou kunnen dragen, dat ik, vrijwillig, aanbood mee te lijden naar vermogen?⁸⁴⁵

⁸⁴⁴ Hier geciteerd uit: Stolk 2009, p. 207 e.v. Kloos schreef erbij "t Is een satire op Fiore, alleen voor privaatplezier, niet voor eenig publiek.' Johannes Christiaan Schröder (1831-1891) was een bekende boekhandelaar aan het Rokin te Amsterdam, die vanzelfsprekend verheugd was over de verkoopcijfers van de bij dames zo geliefde zwijmelpoëzie van Fiore della Neve. Zie ook: Steyaert 2012, p. 10-31.

⁸⁴⁵ Brief van Albert Verwey aan Willem Kloos, d.d. 14 september 1884. Hier geciteerd uit: Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 49-50.

Kloos zag het somber in: 'Wat moeten we beginnen, als Paap zich door de Gr laat bepraten?' vroeg hij op 17 september vanuit de Rue Tasson Snel aan Verwey. Maar misschien kon Paap nog op andere gedachten gebracht worden.

Ik bedenk daar een argument dat je misschien nog niet gebruikt hebt. Ik herinner me duidelijk indertijd van Paap gehoord te hebben, dat de Gr. niet overtuigd was van het succes van Bombono's. Hij meende, dat de verkoop slechts matig zou zijn. Als Bombono's nu wel verkocht is (wat ik niet zeker weet) dan moet je Paap aan die verkeerde voorspelling herinneren.⁸⁴⁶

En dat deed Verwey. 'Zooals je me zei', berichtte Albert aan Paap,

is het *eenig* bezwaar: *de G's vrees voor geldverlies*, Heb je hem dit nu al uit het hoofd gepraat dan is me dat des te aangenamer. Oók jouw Bombono's voorspelde hij maar matigen verkoop en toch ging het boekje uitstekend.⁸⁴⁷

Maar De Graaff, met wie de onderhandelingen al in augustus 1884 waren begonnen, werd niet over de streep getrokken. En Paap trok zich terug. Dat schoot Kloos in het verkeerde keelgat.

Als Paap niet wil, laat hij dan verrekken. Maar er is een bezwaar. *De heele boel moet overgeschreven worden*, door een vreemde hand. [...] En Paap heeft ons net zoolang aan het lijntje gehouden, dat het wschl te laat is. [...] 't Is heelemaal een beroerde zaak. Je vindt voor Julia niet zoo makkelijk een uitgever en ik vind het allerlafst van Paap, om nadat hij eerst enthousiast was, den gehelen zomer had beloofd, op het laatste oogenblik te weigeren.[...] Zeg aan Paap, *dat ik zeg*, dat nu hij zoo lang beloofd heeft, op het laatste oogenblik als fatsoenlijk man niet *kan* weigeren, uit mijn naam hoor! Ik vind het een *ploertige* handelwijs van hem, al zou hij er geld op verliezen, wat toch nooit zooveel kan zijn.

Om er als een p.s. aan toe te voegen: 'Als 't overgeschreven moet worden, moet jij 't maar doen. Zooveel tijd moet je er toch voor over hebben. Je kunt het best in een dag of hoogstens twee dagen doen?'⁸⁴⁸

Vanuit de Rue Souveraine verstuurde Kloos nog meer opdrachten. Albert moest zich in verbinding stellen met Cornelis Ernst Duyts (1861-1937). De 24-jarige Duyts moest afmaken waar Paap mee was begonnen.⁸⁴⁹ Hij kreeg de taak zich als schrijver van *Julia* voor te doen zodat de identiteit van de echte samenstellers niet bekend zou worden bij uitgever en publiek.⁸⁵⁰ Duyts ging onmiddellijk aan het werk.

⁸⁴⁶ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 17 september 1884, Verwey-archief XLIB 73563 BC; Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 51.

⁸⁴⁷ Brief van Albert Verwey aan Willem Paap, ongedat. [sept.1884], Verwey-archief XLI B 6988, BC.

⁸⁴⁸ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, ongedat. en zonder adres. Met potlood is bijgeschreven '24 Sept 1884', Verwey-archief XLIB 7366, BC; Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 53.

⁸⁴⁹ 's-Gravesande 1956, p. 113.

⁸⁵⁰ Soms wordt zijn naam als Duijts gespeld.

‘J...a’ maakt het uitstekend, ik wacht echter nog op ’t laatste gedeelte door K. aan mij te zenden. Zodra ik dit heb ontvangen en neergeschreven meld ik je [het].⁸⁵¹

Paap had, naar wij veronderstellen, zelf aan Kloos en Verwey gesuggereerd om met Duyts in zee te gaan. Hij kende deze zoon van de reder C.E. Duyts (1810-1863) waarschijnlijk via een familielid die als kapitein op een schip van Duyts voer.⁸⁵² En Cornelis Duyts was, net als Kloos wanneer hij in Amsterdam was, een Pijpbewoner; hij woonde aan de Amsteldijk om de hoek van de Govert Flinckstraat en de Hemonystraat.

Op 18 november beantwoordde Kloos een vraag van Verwey over *Julia*.

Wat Julia tegenwoordig doet? Ik denk, dat ze bezig is heur haaren op te binden [...]. Als ik de laatste hand aan haar toilet gelegd heb, zal ik je ’t sturen. 25 bladzijden is wat kras. Met een 150 regels ben ik klaar. Ik denk dat Paap bedoelt, alles wat Duyts nog niet gezien heeft.⁸⁵³

Begin december ontving Verwey weer een aanwijzing vanuit Brussel: ‘Ga nu zoo gauw naar Duyts [...]. Zeg maar niet te veel tegen Duyts: hij kan weinig velen en jij bent wel eens wat haastig in je uitingen.’ Om te vervolgen: ‘Martha zit hier in de kamer, en dien tijd benuttig ik om Julia te verzenden en de nodige brieven er voor te schrijven, anders gaat de avond er mee heen.’⁸⁵⁴

⁸⁵¹ Kaartje van C.E. Duyts aan Albert Verwey, d.d. 2 november 1884, Verwey-archief XLI B 3253, BC.

⁸⁵² Meijer 1959, schrijft op p. 41:

Hij [Willem Paap] was de jongste van drie broers, die in leven bleven. [...] De oudste Albert Hindriks werd in 1849 te Oude Pekela geboren. Nadat hij circa 16 jaren had gevaren als matroos, werd hij brievenbesteller. De daarop volgende Matthijs werd geboren in 1851 te Workum. Hij voer bijna 29 jaar op zee en had een eigen schip, de schoener, ‘Trias’, waarvan nog een schilderij bij zijn dochter aanwezig is.

Internet www.scheepsindex.nl/schip levert bij C.E. Duyts en Trias op:

C.E. Duyts & Zn. eigenaar van de schoenerbrik TRIAS (1885-1898)
Kapitein:
H. Paap (1885-1898)
M.H. Paap (1898-1898).

Albert Paap, niet Albert Hindriks, werd inderdaad in Oude Pekela geboren. Toen hij in 1882 trouwde met Saartje Boedeltje, was hij briefbesteller.

Matthijs Paap (1851-1941) trouwde in 1898 met Johanna Boedeltje en was toen ‘winkelier’.

C.E. Duyts Corns. Zn. was eigenaar van scheepswerf ‘Het Roopaard’ aan de Hoogte Kadijk waar hij ook woonde. Hij was getrouwd met Anna Helena Happe of Happé. (1821-1865). Volgens de geboorteakte, opgemaakt 12 maart 1861, was de vader van de een dag eerder geboren Cornelis Ernst, ‘scheepsbouwmeester’. Stadsarchief Amsterdam, bevolkingsregister, geboorteakte. C.E. Duyts had een kamer op Amsteldijk 32. Na het overlijden van Duyts Corns. Zn. (1810-1863) in 1863 zette de weduwe en de (oudste) zoon Hendrik Willem de zaak voort onder de naam C.E. Duyts & Zn. Volgens het Ringregister toegangsnr.5006, inv. nr. 662 is Cornelis Ernst Duyts eind jaren tachtig naar Parijs verhuisd. Uit familieberichten in het Centraal Bureau voor Genealogie blijkt dat Cornelis Duyts op 76-jarige leeftijd te Bazel gestorven (25 juni 1937) na een langdurige ziekte in het Merian-Iselin-Spital. In de advertenties is sprake van ‘onze beste Broeder, Zwager, Oom, Behuwd- en Oudoom’ niet van kinderen of een echtgenote.

⁸⁵³ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 18 november 1884, in: Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 62.

⁸⁵⁴ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 2 december 1884. In: Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 79-80.

Naast *Julia* eiste, in de herfst van 1884 zoals hierboven al geschetst, Martha toch weer Kloos' aandacht op. In november 1884 bracht hij Verwey over zijn Brusselse wetenswaardigheden op de hoogte.

Ik kom niet meer bij Doorenbos aan huis en ik weet dus volstrekt niet, wat er gebeurt. Met Martha is het weer goed; zij kwam aan het station lachend naar mij toe, en ofschoon ik boos was, of juist daardoor misschien, heeft zij verschillende feiten zoo weten te rangschikken en te kleuren dat ik eindelijk maar berustte. Maar met de familie heb ik het al heel gauw te kwaad gekregen. Mijnheer heeft geen avond tegen mij gesproken zolang ik hem nog zag. Kobus en Koba waren al van vroeger kwaad. God mag weten waarom en Mevrouw heeft eindelijk door een strafrede die zij tegen mij hield omdat ik Martha eens boos had aangekeken mij voorgoed het huis doen verlaten. Dat vind ik veel rustiger. Ik heb hier uitstekende kamers voor dertig Franks geheel vrij: als ik uitga, sluit ik mijn deur en steek den sleutel in mijn zak. Daar zit ik nu prettig te werken aan een uitvoerige studie over Shelley voor 'Nederland' 10 vel denk ik.⁸⁵⁵

Maar met Kloos' Martha was het spoedig toch definitief passé en dat gold ook voor Verweys Mientje. Verwey stuurde haar vanuit Amsterdam nog wel ten minste twee brieven waarin hij zijn jongenskamer nauwgezet beschreef en verhaalde hoe hij destijds door haar vader kennismakte met Willem Kloos. Dat 'was een gewichtige tijd in mijn leven. Want kort nadat ik bij v.d. G. geweest was, vroeg ook Kloos mij op aandrang van je Pa [...] bij zich. [...] Toen begon de vriendschap tussen Willem en mij.'⁸⁵⁶

Toen Kloos zich weer permanent in Amsterdam gevestigd had, kwam hij voorgoed los van Martha; en tussen Verwey en die andere Doorenbos-dochter was het eigenlijk nooit echt iets geweest. Jaren later ontmoette Verwey Mientje weer.

Van de week ben ik in den Haag geweest bij Doorenbos. Ook Mientje weêrgezien, je weet wel waar ik als jongen verliefd op werd in Brussel, en die ik brieven schreef. Ze zag gezond en ik was blij dat ze mijn vrouw niet was.⁸⁵⁷

Ging het met de echte liefde niet goed, Julia leek begin december wel toekomst te hebben:

Gelijk met deze, zend ik je het laatste gedeelte van Julia, haar onderstuk. Haar juiste lengte bedraagt nu 1808 regels, wat niet te lang is voor zo'n pretentieuze would be dame als onze opgedirkte burgerjuffrouw,

⁸⁵⁵ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. november 1884, waarschijnlijk 1ste helft november 1884. In: Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 55. Ook in: Michaël 1961, p. 148; Verwey-archief XLIB 7369. Verwey, die nog in contact stond met Mientje, had in deze brief nog een raad voor Kloos:

Dat de oude heer van Mientje's lotgevallen op de hoogte is gesteld, zou ik wel denken. Mevrouw tenminste weet het: ik heb n.l. de slimmigheid gehad kort nadat ik weer hier was teruggekomen, om je portret de rondte te laten doen aan de theetafel (de oude heer was er niet bij) en heb toen de verschillende gezichten gadeslagen. Ik zou het echter zoo erg niet vinden, als die correspondentie van jou te eeniger tijd afgebroken werd, maar daar hebben we 't al eens over gehad.

⁸⁵⁶ Klodje zonder datum in Verwey archief; waarschijnlijk brief aan Mientje Doorenbos die in september 1884 geschreven is. Verwey-archief XLIB 7625, BC. en Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 79-80.

⁸⁵⁷ Brief van Albert Verwey aan Chris Verwey, d.d. 24 november 1895, in: Nijland-Verwey 1959, p. 136.

vernam Verwey uit Brussel.⁸⁵⁸

Dat zou de laatste aanwijzing zijn die Verwey uit Brussel ontving, want op 11 december kondigde Kloos aan: 'Ik kom morgen te Amsterdam voor de promotie van Van Deventer en eenige andere zaken.'⁸⁵⁹

Kloos verlangde naar Amsterdam en naar zijn vrienden. Het laatste geld uit de erfenis was uitgegeven en de promotie van Charles van Deventer vormde een goede aanleiding om Brussel en Martha te verlaten. Hij wilde het souper bijwonen dat ter gelegenheid van Chaps promotie werd aangeboden in restaurant D' Geelvink op het Singel. Op 12 december reisde hij naar Amsterdam, daartoe door de promovendus zelf financieel in staat gesteld: 'Die beste Chap heeft mij tien pop te leen geoffreerd om mijn reiskosten te vergoeden.'⁸⁶⁰

Hij werd feestelijk onthaald. Vijf dagen na zijn rentree gaf Van der Goes ter ere van Kloos' behouden terugkeer een diner voor zo'n kleine tien personen. Een select gezelschap kwam bijeen, waarbij Van der Goes rekening had gehouden met Kloos' voorkeuren, want Kloos verdroeg niet iedereen. Het gezelschap bestond, naast de gastheer, uit Arnold Ising, Karel Alberdingk Thijm, Frederik van Eeden, Jacobus van Looy, Albert Verwey, Maurits Mendes da Costa en Arnold Aletrino.⁸⁶¹ Allen bekenden uit Flanor.

Kloos, zonder financiële middelen, woonde na zijn terugkeer uit Brussel eerst bij de familie Dieperink, om vanaf januari, na wat zaken in Brussel afgehandeld te hebben, het door Jacobus van Looy verlaten atelier in de Govert Flinck te betrekken. De kamer van Jacobus van Looy stond leeg omdat Van Looy, die de Prix de Rome gewonnen had, door Italië en later Spanje reisde. Govert Flinckstraat 81b was een bekend adres; in 1882 had ook Willem Witsen er nog een tijdje zijn intrek genomen.

Pas nadat hij enigszins verzekerd was van een vast inkomen als redactiesecretaris van *De Nieuwe Gids*, kon hij zich, in mei 1886, een 'eigen' kamer permitteren. Hij vestigde zich toen in de Govert Flinckstraat – bij de vertrouwde familie Sluijter op nummer 57 - met als postadres zijn uitgever. Dat laatste om te voorkomen dat de schutterij hem zou achterhalen.⁸⁶²

Want legaal kon hij zich niet in de hoofdstad vestigen: de schutterij liet een in zijn vaderstad terugkerende loteling niet zomaar gaan: de gemeentelijke autoriteiten gaven de (nieuwe) verblijfplaats van de Amsterdammer door aan de commandant van de schutterij.

Herman Dieperink wist daar alles van en dat zal hij zijn oude hbs-vriend verteld hebben.⁸⁶³ Voorlopig kon Kloos zich dus niet officieel als inwoner laten registreren.

⁸⁵⁸ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 2 december 1884, Verwey-archief XLIB 7375, BC.

⁸⁵⁹ Kaartje van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 11 december 1884, Verwey-archief XLIB 7376, BC; Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 81. Charles van Deventer promoveerde op 12 december 1884.

⁸⁶⁰ Brief van Willem Kloos aan Jacobus van Looy, d.d. 10 december 1884, in: Prick 1997, p. 489.

⁸⁶¹ Prick 1997, p. 491.

⁸⁶² Zie ook paragraaf 15.8.

⁸⁶³ Herman Dieperink verbleef tussen december 1882 en maart 1883 in Enkhuizen. Hij bleef maar enkele maanden bij zijn ouders. In december 1883 verhuisde hij naar de Haarlemmerweg. In het archief van de Schuttersraad en Schutterij van Amsterdam bevindt zich de volgende brief uit 1883 van de Burgemeester en Wethouders van Amsterdam gericht aan de kolonel commandant van de schutterij.

Wij hebben de eer U te berichten, dat de Schutterplichtige *Antonius Hermanus Martinus Diepenrink*, laatst bedoeld in Uwen brief dd December jl. no 367, herwaarts teruggekeerd en woonachtig is in Hemonystraat 27.

Dat illegale verblijf duurde tot 3 januari 1887; toen schreef hij zich in de buurtgemeente Nieuwer Amstel in. En niet eerder dan 30 december 1889 stond hij weer officieel in Amsterdam geregistreerd - in de Jan v.d. Heijdenstraat.⁸⁶⁴

Maar waar bleef de *Julia*? Witsen, toch vaak goed geïnformeerd, wist het ook niet. Zouden de dichters er in hun correspondentie met Van Looy iets over los hebben gelaten? Tussen wat wetenswaardigheden door informeerde hij bij de reizende schilder.

Veth is in Dordt en ik zou 'm ook voor dood kunnen gehouden hebben had hij me niet nog kort geleden 'n briefkaart geschreven. [...] Vrijdag ga ik weer naar Chap; we maken veel muziek en die avondjes vind ik altijd heel aardig. Gewoonlijk komen Van Eeden, Kloos, Verwey + Aletrino. Chap is erg muzikaal en schijnt er veel van te houden. [...] Kloos heb ik ook niet meer gezien den laatsten tijd [...] Hoor je nog wel eens iets over de uit te geven Julia? Laatst vertelde me Kloos dat hij in de laatste negen maanden meer dan 1200 regels [...] had.⁸⁶⁵

Dat Witsen Kloos 'den laatsten tijd' niet had gezien, kon wel kloppen. Kloos was voor de drukte op de loop gegaan, en niet uit liefdesverdriet voor Jan Veth, zoals wel wordt aangenomen. Als hij ergens voor 'op de vlucht' was dan gold dat eerder de Amsterdamse schutterij. Hij logeerde bij zijn tante Nelly van Beresteyn die in Voorburg juffrouw van gezelschap was bij de gepensioneerde rijksambtenaar der accijnzen, de kinderloze weduwnaar Cornelis Johan van Someren Kooij (1819-1888).⁸⁶⁶

Kloos kwam immers berooid uit Brussel en dan was uit logeren een goedkope oplossing. Ook wilde hij even verlost zijn van het gedoe zoals het zoeken naar uitgevers. Hij stond liever te kijken, zoals hij Verwey vanuit Voorburg liet weten, 'naar een regenbui op een Hollandsche wei met koeien 'gestoffeerd', dan deel te nemen aan 'litteraire vergaderingen en finantiële gesprekken met mijn "meder[ed]m"'.⁸⁶⁷ Dat laatste sloeg op de onderhandelingen die juist in die maanden over de oprichting van een nieuw tijdschrift werden gevoerd.

⁸⁶⁴ In het archief van de Schuttersraad en Schutterij van Amsterdam bevindt zich het volgende schrijven aan de commandant van de schutterij a uit 1883:

Bij uw missive van 16 juni ll. [...] zijn aangewezen voor de Schutterij al hier en die sedert de laatste aanvulling in 1882 aan het regiment zijn komen te ontbreken of die vernemen sedert dat tijdstip recht te hebben verkregen op ontslag uit den dienst,

1. uit hoofde van naar elders vertrokken, of alhier niet te vinden,
2. wegens lichaamsgebreken,
3. als zijnde overleden,
4. uit hoofde van 34 jarigen ouderdom,
5. op grond van 10 jarigen dienst,
6. ter zake van diverse redenen, en
7. als zijnde in dienst getreden bij land of zeemacht

In 1889 was de 30-jarige Kloos dus nog niet geheel 'verlost' van de schutterij. Maar kennelijk maakte men zich niet druk over de resterende vier jaren. Archief van de Schuttersraad en Schutterij van Amsterdam, 362 inv. 226 Stadsarchief Amsterdam.

⁸⁶⁵ Brief van Willem Witsen aan Van Looy, d.d. Ewijkshoeve 28 april 1885, Van Looy-archief 1229, Frans Hals Museum Haarlem.

⁸⁶⁶ Volgens gegevens van het gemeentearchief Leidschendam-Voorburg. Van Someren Kooij was voor zijn pensioen 'verificateur voor de activedienst der directe belast., in- en uitg. regten en accijnzen' te Arnhem. Na het overlijden van haar werkgever op 7 april 1888, werd zij op 6 mei 1888 uitgeschreven en vertrok naar Amsterdam. Daar woonde zij tot 1891 bij de vader en stiefmoeder van Kloos.

⁸⁶⁷ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 23 mei 1885, Verwey-archief XLI B 7382, BC; Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 87.

Aan deze besprekingen nam ook Paap deel, die het voorjaar van 1885 door Kloos weer in genade was aangenomen.

Dat Kloos' tijdelijk vertrek uit Amsterdam mede uit financiële nood geboren werd, lezen wij in een briefje van Veth aan Van der Goes: Kloos' vader wilde ook niet (meer) bijspringen.

Kloos schijnt sedert eenige tijd van zijn vader geen geld meer te kunnen krijgen. Op het oogenblik heeft hij dus niets; (als schuld!) en hij moet toch leven. Nu willen Paap, Chap en ik voorloopig ieder tien gulden per maand geven.

Of Van der Goes, 'als oudste vriend van Kloos', ook zou willen bijdragen, zodat de vrienden vijftig gulden per maand aan Kloos konden schenken. Ook aan Witsen wilde Veth die vraag stellen.⁸⁶⁸ Of zij Kloos toen inderdaad geholpen hebben?

Kloos maakte, op persoonlijk vlak en niet alleen op financieel vlak een moeilijke periode door.⁸⁶⁹ De breuk met Martha Doorenbos had een grotere impact op hem dan hij aanvankelijk vermoedde. Hij vreesde nu nooit meer welkom te zullen zijn bij zijn oude leermeester terwijl hij bovendien, vanwege zijn drukke beslommeringen met *De Nieuwe Gids*, het contact had verloren met Jan Veth, die zich in Dordrecht voor Kloos schuil leek te houden. Ook dat zat hem dwars.

Jan Veth, die hij in België zo in vertrouwen had genomen, bestookte hij met een wat geëxalteerde brief, in een poging weer met hem in contact te komen. Hij zat alleen op zijn kamer want hij had 'Albertje' naar de muzikale soiree van Aletrino, Van Deventer en Witsen gestuurd.⁸⁷⁰

Ziezoo, nu is Verwey weg en ik kan rustig aan jou zitten denken en schrijven. 't Is van avond muzikale soirée, maar ik ben liever bij jou, dan bij het trio; en heb daar om Albertje maar in mijn plaats gestuurd.⁸⁷¹ Ik wil alleen zijn... met jou. Verbeeld je, 't is nu negen uur en vóór vier uur van nacht ga ik toch niet naar bed, dat is volle zeven uur. Heerlijk hè? Och, maar ik vergeet, dat jij er toch niets van weet op het oogenblik, en al was je hier, dan zou je toch 'neen' antwoorden, en me bedroefd maken. [...] Jij minacht me en wantrouwt me en versmaadt me. [...] Jij verbergt je voor me, omdat je bang bent geen volkomen sympathie te vinden hoe weinig ken je me! Maar moet ik het mij daarom ook voor jou doen? Als je niet met me meê zoudt gevoelen, dan waren het toch alles louter woorden voor je, en zou je nog even wijs omtrent me zijn, als vroeger, en nu je het wèl doet, als je 't wilt, wèl, wat kan er schooners op de wereld zijn? Zonder dat, is de heele boel me niets waard, met dat voel ik de kracht in me tot alles. Ik moet je zeggen, wat er in mij omgaat, al doe je ook net, of je er niet naar luistert of het niet begrijpt. Waarom? Wel, omdat je de ziel van mijn ziel bent, en het blijven zult, welke vreemde sprongen je ook maakt en gezichten je ook trekt, om mij in de war te brengen. Ik ken je mooie, blanke ziel door alles heen.⁸⁷²

⁸⁶⁸ Brief van Jan Veth aan Frank van der Goes, d.d. 6 februari 1885, Van der Goes-archief 818, IISG.

⁸⁶⁹ Zie voor de term 'Jong Holland': Brock 1986, p. 21.

⁸⁷⁰ Slijper 2012, p. 126.

⁸⁷¹ 'Met Van Deventer en [Aletrino] maak 'k nogal 's trios, dan komt Van Eeden, Kloos etc. luisteren..' schreef Willem Witsen op 17 maart 1885 aan Jacobus van Looy. Van Looy-archief 1228, Frans Hals Museum Haarlem.

⁸⁷² Brief van Willem Kloos aan Jan Veth, d.d. 27 maart 1885. Uit de Govert Flinckstraat 81b. Veth-archief 101/50. RPK, Amsterdam. Zie ook: Slijper 2012, p. 156. In datzelfde jaar (1885) portretteerde Veth Willem Kloos. Hij

Slijper kwalificeert deze ontboezeming van Kloos als 'een lange liefdesbrief aan Jan Veth' en Van Halsema suggereert dat Kloos zijn 'intieme' brief aan Veth van hem terug verlangde, met de woorden 'Zend mij den brief s.v.p. terug.', een aantal maanden later onder een verder volkomen zakelijk briefje neergeschreven. Naar Van Halsema's inschatting werd met 'den brief' de brief van 27 maart 1885 bedoeld. Kloos zou spijt hebben gekregen van zijn emotionele ontboezemingen met een homo-erotische lading.⁸⁷³ Maar het zou ook kunnen zijn dat Kloos bang was dat Jan Veth, die hij in Brussel zo in vertrouwen had genomen, zich tegen hem zou keren, want de angst verlaten te worden zat er bij Kloos diep in. Ook hier kan men Kloos' liefde voor de andere man zien als 'de geestelijke omgang van het intellect en het gevoel voor schoonheid', en als 'de inspanning van alle krachten, waar de mensch zich meê gelukkig maakt' en niet als de 'lichamelijke wellust zonder gemeenschap van geest' en de 'storm van zinnelijke neigingen, waardoor het leven troebel wordt en de strijd om het geluk verzaagd', waarmee in de eerder aangehaalde beschouwing van Verwey over de sonnetten van Shakespeare in *De Nieuwe Gids* van oktober 1885 de liefde voor een vrouw werd gekarakteriseerd.

Daarbij komt: Veth was 'verloofd' met Anna Dirks, zoals Kloos ongetwijfeld wist. Ook dat maakt het onwaarschijnlijk dat Kloos een homoseksuele relatie met Veth nastreefde. Tot nu toe wordt veelal aangenomen dat Kloos' vertrek uit Amsterdam te maken had met zijn psychische ineenstorting na door Veth te zijn afgewezen. Maar andere motieven kunnen een rol hebben gespeeld, zoals wij hierboven hebben betoogd.

Kloos vertrok naar Voorburg en liet voorlopig de redactievergaderingen voor wat ze waren. Aan Albert Verwey liet hij weten:

Toch wat al te erg vind ik het, om maar zoo spoorloos te verdwijnen en jullie niets van me te laten hooren. Ik logeer hier bij mijn tante, en geniet nu eindelijk de volkomen rust om me, die ik nodig heb, en die ik in Amsterdam maar niet kon krijgen. Ik wandel wat, werk wat en schrijf wat. Maar op den duur vind ik het toch wel weer wat eentonig hier en zie elders onder dak te komen. Je moet mij dus maar niet schrijven, want dan ben ik misschien al weg.⁸⁷⁴

Kloos' vriend, de aankomend arts Aletrino, had hem juist sterk ontraden Amsterdam te verlaten. Maar Kloos onttrok zich aan Aletrino's controle. Aan Van Looy, die tijdens zijn reis van alles op de hoogte wilde blijven, berichtte Aletrino op 17 juni over de oprichting van het nieuwe blad en over de zieke Kloos. Omdat hij met z'n ogen tobde, liet Aletrino de brief schrijven door Veth, die bij hem op bezoek was. Hij dicteerde en Veth hanteerde de pen.

De redacteurs zelf: v.d. Goes, Paap, v. Eeden, Verwey en Kloos, hebben goeden moed en zijn vol vuur, tenminste de vier eersten; van Kloos weet ik het niet omdat-i in de laatste weken verdwenen is. Ik had 'm namelijk onder behandeling, omdat z'n

---

maakte, eveneens in 1885, portretten van Albert Verwey en Frederik van Eeden, in 1886 van de schilder Maurits van der Valk en in 1887 van Van der Goes en Hein Boeken. Deze schilderijen zond Veth in naar de tentoonstelling van levende meesters in Arti. Het portret van Boeken werd geweigerd. Zie o.a. Blotkamp 1994, p. 314.

⁸⁷³ Van Halsema 2010 ('In onzichtbare gemeenschap met Jacques Perk'), p. 194-195.

⁸⁷⁴ Brief van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 23 mei 1885, Verwey-archief XLI B 7382, BC; Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 87.

zenuwgestel geschokt was. Je weet dat een jong medicus zonder praktijk erg trouw een eenigen patiënt opzoekt! Zodat ik ook geregeld bij Kloos kwam, tot ik opeens hoorde dat Kl. uit de stad was. Dwars tegen m'n raad, of liever zonder m'n raad! Zou-i m'n aanstaande rekening ontvlucht zijn? Ik weet het niet, evenmin als Verwey het weet, de eenige die bericht van 'm ontvangen heeft, namelijk dat-i in Voorburg bij een tante zit te werken.⁸⁷⁵

Nu menen wij te kunnen stellen dat wij ook hier een 'bewijs' in handen hebben, waarmee de stelling wordt ondersteund dat Kloos Amsterdam niet verlaten had uit liefdesverdriet voor Jan Veth. In deze brief gaat Aletrino uitgebreid in op Kloos' afwezigheid en dus lijkt het ons niet aannemelijk dat hij, indien Veth wél de oorzaak van Kloos' afwezigheid zou zijn geweest juist hem de rol van secretaris liet vervullen. En Veth heeft kennelijk geen afstand genomen van Kloos na diens geëxalteerde brief. Overigens was Kloos' gestel ook weer niet zeer ernstig geschokt. Hij was in ieder geval in staat om Verwey vanuit Voorburg op pad te sturen op zoek naar een uitgever, zoals hij eerder vanuit Brussel had gedaan.

Amice, Voor Ju..a [Julia] en de G.W. [Gulden Winckel] geef ik Willem [Paap] en jou volkomen volmacht.⁸⁷⁶

Helemaal 'volkomen' was de volmacht niet, want vanwege de noodzaak de namen van de mannen die achter *Julia* stonden geheim te houden, achtte Kloos het beter haar niet aan te bieden aan de Haagse uitgever Rössing, die in november Verweys bundel *Persephone en andere gedichten* zou uitgeven, 'om zijn broër, den toneelman, die in alles geraadpleegd wordt, en misschien er tegen zou zijn, opdat hij zelf zich verbeeldt tot de letterkundigen te behoren. Buitendien zou hij ongetwijfeld niet kunnen zwijgen.'⁸⁷⁷ Kloos leek J.H. Beijers (1838-1899) 'of zoo', boekhandelaar en uitgever te Utrecht, wel geschikt. Maar daar gingen Verwey noch Paap op in.

Uiteindelijk kwam er, na maanden oponthoud, toch schot in de zaak. Er was, rapporteerde Verwey, een nieuwe uitgever gevonden: '*Julia* komt waarschijnlijk in orde. Ik denk dat Gosler het uitgeeft. Hij vindt het zoo mooi.'⁸⁷⁸ En twee weken later wist Verwey aan Van Eeden te melden: 'In de *Leeswijzer* verkondigt Gosler, dat er zal verschijnen: een dichtbundel "*Julia*" van een tot nog toe onbekend auteur.'⁸⁷⁹

Willem Gosler (1858-1921), die de eerste gedichten van Kloos in *Astrea* had opgenomen, was de derde uitgever op rij die men benaderde. Zoals wij zagen voerde Paap eerder onderhandelingen met W.C. de Graaff uit Haarlem namens Verwey en Kloos, die natuurlijk onbekend en dus buiten schot wilden blijven. Toen deze definitief terugschrok voor de

⁸⁷⁵ Brief van Arnold Aletrino aan Jacobus van Looy, d.d. 17 juni 1885, Van Looy-archief 375, Frans Hals Museum Haarlem. Zie ook Joosse 1986, p. 50-51. De tante waar Kloos verbleef, was, zoals hierboven beschreven, Petronella (Nelly) Cornelia van Beresteijn (Gouda 1836-Den Haag 1913). Met deze 'tante' had Kloos een bijzondere band. Zie ook noot 139.

⁸⁷⁶ Briefkaart van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 29 mei 1885, in: Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 87-88.

⁸⁷⁷ Briefkaart van Willem Kloos aan Albert Verwey, d.d. 29 mei 1885, in: Van de Schoor en Brinkman 2008, p. 87-88. De broer van A. Rössing (1844-1925) was J.H. Rössing (1847-1918), journalist en vooral schrijver over toneel.

⁸⁷⁸ Brief van Albert Verwey aan Jan Veth, d.d. 8 augustus 1885, in: Schenkeveld en Van der Wiel 1995, p. 26.

⁸⁷⁹ Brief van Albert Verwey aan Frederik van Eeden, d.d. 22 augustus 1885, in: Schenkeveld en Van der Wiel 1995, p. 39.

financiële risico's, trok Paap zich tot woede van Kloos terug. Pyttersen, de uitgever uit Sneek die Perks *Verzen* voor zijn rekening had genomen, zag het ook financieel niet zitten en dus kon Kloos er niet omheen: 'Julia heeft weer een blauwtje gelopen.' Om in een brief aan Van Eeden te vervolgen:

Wij hadden Pyttersen laten weten, dat wij haar voor 137 gulden gedrukt konden krijgen, en hem gevraagd of hij zich nu enkel met de uitgave wou belasten, tegen 20% als commissieloon.

Op deze financiële slimmigheid van het duo Kloos-Verwey wilde de uitgever niet ingaan. 'Nu moeten we dus weer een anderen uitgever zoeken. 't Is een getob.'⁸⁸⁰ Tenslotte wist Duyts, die ook wat regels aan *Julia* mocht leveren, haar aan Willem Gosler te slijten. Hij zond de Haarlemse uitgever, redacteur en dichter het manuscript toe met de kanttekening:

In alle gevallen verzoek en vertrouw ik, dat u mijn naam volstrekt geheim zult houden (er komt een pseudoniem op den titel), ook om de polemische strekking, die sommige strofen van den proloog kenmerkt, en die ge, voor zooverre ik uw eigen werk als dichter en literator ken, ongetwijfeld zult toejuichen.⁸⁸¹

Gosler vond het een prachtwerk en hield Duyts, voor wie Kloos de concepten van zijn brieven maakte, voor de schrijver.⁸⁸² Tijdens de onderhandelingen deed Gosler zelf Duyts wat suggesties aan de hand voor een pseudoniem. In een ongedateerde brief deed hij wat voorstellen:

welken pseudo zult Ge kiezen? Violantilla (ik mag immers zeggen wat ik meen?) vind ik lelijk, maar... Zou het eigenlijk nog het beste zijn, uw waren naam te gebruiken? Ge schaamt u toch niet [...]? Intusschen ga uw gang. Ik wil u alleen nog wijzen op de breede rij der oudste Siciliaansche zangers Lentini, delle Colonne, Inghilfredi, Ciullo, di Ricco, Stefano, Ranieri en Rugierone met hunnen doopnamen. Een der meest bekende en meest geliefde is de rechter Guido delle Collone (van Messina) – en dan vooral Piera Fulloni. Maar hoe denkt Ge over *Guido*?⁸⁸³

15.2 Commotie rond *Julia*

Eind november 1885 verscheen, vlak voor Sint-Nicolaas, bij Gosler in Haarlem *Julia, Een verhaal van Sicilië* door Guido. De recensenten reageerden van positief tot zeer enthousiast. Van Loghem, onder het pseudoniem Fiore della Neve de schrijver van *Liefde in het Zuiden*, schreef als Scaramouche in *De Amsterdammer* een lovende kritiek, waarin hij signaleerde dat *Julia* veel weg had van een *Liefde in het Zuiden*.⁸⁸⁴

⁸⁸⁰ Brief van Willem Kloos aan Frederik van Eeden, d.d. 17 juli 1885, Van Eeden-archief XXIV C46, BC.

⁸⁸¹ Ongedat. kladje van Willem Kloos, *Nieuwe Gids*-archief 69 F1-2, nr. 2. Kloos maakte de concepten van de brieven die door Duyts aan Gosler werden verzonden. Het origineel (de verzonden brief) in: Mathijssen 2003, p. 81 e.v. Deze brief is gedateerd 30 juli 1885.

⁸⁸² Lüger 1997, p. 222.

⁸⁸³ Brief van W. Gosler aan C.E. Duyts, ongedat., in: G.H. 's-Gravesande 1956, p. 76.

⁸⁸⁴ Steyaert 2012, p. 16.

Gosler was verrukt over de kritieken. Daar wilde hij Duyts deelgenoot van maken: 'Zeker hebt ge de mooie bespreking van Julia in Nederland van amice Kleine gelezen.'⁸⁸⁵ Bejubeld werd *Julia* ook door Gosler zelf in de *Leeswijzer*. Bewondering oogste *Julia* ook van de zijde van mevrouw A.F.J. Clant van der Mijll-Piepers (1842-1923), schoonzuster van Vosmaer, die onder het pseudoniem Holda kritieken in *De Nederlandsche Spectator* publiceerde.⁸⁸⁶ En in dezelfde *Spectator* van 26 december 1885 was de eindconclusie van criticus Mr. H. Cosman:

De algemeene indruk, dien het gansche gedicht maakt, is zeer bevredigend en het doet veel van zijn schepper verwachten, die zangerig en vloeiend reeds thans, misschien later ook klanken zal vinden om niet alleen zijn gevoelsleven, maar ook zijn gedachtenwaereld weer te geven.

De opzet van het verhaal deed ook Cosman denken aan Fiore della Neve's *Een liefde in het Zuiden*.⁸⁸⁷ En: 'Hoewel deze vaerzen niet tot Guido's beste behooren blijkt er toch uit, hoe hij zich kunstenaar gevoelt. Met dit bewustzijn en met een aanleg als de zijne kan men het ver brengen.'

Twee weken daarvoor was dezelfde Cosman, nog maar net lid van Flanor, tijdens een vergadering van het literaire genootschap begroet met applaus door de aanwezigen, onder wie Kloos, Verwey en Van der Goes.⁸⁸⁸ Hij droeg toen twee gedichten voor, waarna voorzitter Van Eeden opmerkte 'dat de heer Cosman zich nog dikwijls op Flanor mocht doen hooren'.⁸⁸⁹

Een paar maanden later, in mei 1886, kreeg dezelfde Cosman er flink van langs toen Kloos en Verwey hem en talloze andere critici over de hekel haalden in *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek*. Het was de 'wraak' van Kloos voor de beperkte aandacht die hij in de voorafgaande jaren van de gevestigde critici had gekregen. Dat moest nu maar eens veranderen. In het pamflet, uitgegeven door Willem Versluys (1851-1937), maakten Kloos en Verwey zich bekend als auteurs van *Julia*.⁸⁹⁰ In Bijlage I schreven zij:

'Julia' is geschreven door ons.

Wij hebben er stukken in opgenomen van de heeren C.E. Duyts, Frederik van Eeden en Henric Van Gooyen. Onze vriend, de heer Duyts, is zoo goed geweest den bundel aan te bieden aan den uitgever W. Gosler te Haarlem en de correspondentie met dien heer voor ons te voeren. Wij brengen hem daarvoor openlijk onzen dank.

Kloos en Verwey pakten de critici, waaronder hun uitgever Gosler, hard aan. Hun schotschrift begon met een verantwoording: 'Wij hebben eenige feiten mede te deelen, die

⁸⁸⁵ Kaartje van W. Gosler aan C.E. Duyts, d.d. 3 maart 1886, Kloos-archief, *Nieuwe Gids*-archief 96 F1/2 nr. 2.

⁸⁸⁶ Lüger, p. 220-221.

⁸⁸⁷ *Ibid.*, p. 220.

⁸⁸⁸ 's-Gravesande 1956, p. 15.

⁸⁸⁹ Frederik van Eeden was voorzitter van Flanor van 3 april 1883 tot de opheffing in juni 1886.

⁸⁹⁰ *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek* verscheen op 7 mei 1886. De namen van de auteurs van deze gedichtencyclus worden onthuld in Bijlage II van *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek*: de gedichten I t/m VIII, X, XI, XIII en XV t/m XX zijn geschreven door Albert Verwey, de Voorzang en de gedichten XII, XIV, XXI, XXII, XXV en XXVII t/m XXXIX door Willem Kloos, het gedicht IX door Henric van Gooyen [Jan Veth], XXIII door Frederik van Eeden, XXVI door C.E. Duyts en XXIV door Kloos en Duyts (laatste twee strofen) samen.

zeer lachwekkend en tegelijk zeer ernstig zijn. Ziet hier wat is geschied.’ Daarop gingen Kloos en Verwey verder in op de stijl en de inhoud van *Julia*.

En nu de intrige. Zij herinnert soms in haar wendingen en in enkele stukjes tusschenbeiden aan de berijmde verhalen van den heer M.G.L. van Loghem, doch overigens is ‘Julia’ volstrekt niet als een parodie op ‘Een Liefde in het Zuiden’ bedoeld. Wij hebben slechts, evenals genoemde heer, een dwaas verhaal in dwaze verzen willen geven, opdat de critici het zouden bewonderen. Vandaar dat de verzen van ‘Julia’ veelal even slecht, dikwijls buitensporiger belachelijk maar van tijd tot tijd beter gestyleerd zijn dan die van Rosaura's poëtaster. Dit laatste nu kunnen wij heusch niet helpen: als men veroordeeld is, om achttienhonderd malle regels te schrijven, ontsnapt je wel eens, tegen wil en dank, een redelijke. Het publiek weet niet hoeveel plezier wij aan onze Julia beleefd hebben. En hoe een grappige vertoening de heeren en dames der Hollandsche critiek voor ons hebben gemaakt. Het was of wij een klein privé-kermisje vierden in de letteren, met clowns, goochelaars, gedresseerde hondjes en een circus, alleen voor ons tweeën en introducees. Wij lachten en werden meëlijdend bij beurte, omdat die brave critici net een verzameling gevangen muizen leken, die in hun val een liefhebberij-tooneel hadden opgericht, als tijdverdrijf, totdat ze er uit gehaald werden en voor de poes zouden zijn.⁸⁹¹

Daarnaast wezen Kloos en Verwey op het onverstand der Hollandse critici.

Als Guido Roomsch is, declameert hij een Hymne op de Moederkerk (xviii). Dit gedicht is èn als compositie èn als verzameling van verkeerde beeldspraak èn als uitdrukking van gedachten onuitsprekelijk zot. Er zijn strofen in, de tweede der hieronder geciteerde b.v., waarin – en dat met opzet – iets volstrekt onbegrijpelijks is gezegd. Men leze:

Is daar (in het klooster!) de knop niet opgebroken,
De volle bloesem niet ontloken,
Waaruit Beschavings bloem ontsprong?
En gloeiden niet haar geuren samen }
In duizend zangen, duizend namen, } ?
Waar elk de Moederkerke in zong? }
[...]

Niet één der Hollandsche critici is verstandig genoeg geweest om te zien, dat dit abracadabra is. Niet één.⁸⁹²

Vervolgens werden de critici één voor één persoonlijk aangepakt. Allereerst was Gosler aan de beurt:

Gij eerst, W. Gosler: Beef maar niet, en hef je armen ook niet jammerend ten hemel, met een klacht over de misère van het bestaan: ge hebt het dubbel en dwars

⁸⁹¹ Kloos en Verwey 1886, p. 3, 6.

⁸⁹² Ibid., p. 11.

verdiend, gij, die wipbilt door de literatuur, nu naar dezen kant en dan naar dien, gij die alles een beetje zijt, een beetje zoetsappig, een beetje ongelukkig, een beetje valsch, een beetje vermakelijk, maar niets heelemaal. 'Meer dwepend, meer verheven in zijn uitingen is de zanger, die ons zooeven, schuilgaande achter den pseudoniem Guido, op een lyrisch epos, Julia, vergast, een verhaal uit Sicilië, dat al kon de taal hier en daar nog een weinig worden gekuischt, toch een schitterend debuut heeten mag.'

Héél goed zoo... "t Is een kleine roman, in verzen, dien wij hier ontvangen, een pendant als het ware van Fiore's Liefde in het Zuiden, maar met een eigen vorm en eigen inhoud.'

Bravo, Gosler!

'Kenmerkt die vorm zich vooral door rijke afwisseling, in de waarschijnlijk niet geheel gefantaseerde stoffen....'

Verbeeld-je!

'hebben we een gelijkmatigheid bewonderd, die van hooge artistieke ontwikkeling getuigt.'

Hooge artistieke ontwikkeling.... kán het rijker?

'Bijzonder gelukkig is de dichter in zijn Spencerstrofen, Roma! Roma! Roma!

'Bedwelming' enz. verzen die tevens door hun edelen gedachtengang een verheffenden indruk achterlaten.'

Ei, ei, 'edele gedachtengang', je bedoelt zeker, dat er 'edele' gedachten in staan: nu, we verzekeren je, dat we er niet eentje hebben in gezet: je zult stellig met je neus gekeken hebben.

'Wij voorspellen dezen jongen dichter een schoone toekomst.'

Ha, ha, dat wou-i wel! Ga er nu maar weêr in, we zullen je niet verder lastig vallen:

laat dit een les voor je zijn en zeg aan je vrindje Smit Kleine daarbinnen, dat hem wat te wachten staat.⁸⁹³

Hierna vielen Kloos en Verwey wat 'kleinere' recensenten aan, zoals Cosman, om vervolgens flink uit te halen naar de wat 'grotere'. Het meest kreeg Holda ervan langs. In hun requisitoir richtten de jonge heren zich persoonlijk tot mevrouw A.F.J. Clant van der Mijll-Piepers:

Neen, nu in ernst, Holda, schaam u! gij zijt een beschaafde, lieve, fatsoenlijke dame, die in uw tijd eenige aardige versjes gemaakt hebt, maar meent gij nu daarom bevoegd te zijn, gelijk met ernstige mannen, oprecht te spreken en vonnis te wijzen in zaken van literaire kunst? Meent ge heusch, dat een gedicht duister moet zijn, wanneer *gij* het niet begrijpt, en dat onze sentimenten ziekelijk moeten heeten, omdat zij *u* niet aanstaan, u, die den potsierlijken klinkklank, door onszelf vervaardigd, aanziet voor echte, waarachtig gevoelde kunst! Nog eens: schaam u! Ja, nu zet gij verwonderde oogen op en raakt een beetje in de war, en kunt uw odeurfleschje niet vinden. En uw zilveren theière is van de kook gegaan en gij weet niet, waar gij het eerste aan beginnen zult. Maar, wat drommel! hebt gij u ook te steken in dingen, waar gij geen zier verstand van hebt, wat u te scharen bij die vuile recensentenkliek, die te

⁸⁹³ Ibid., p. 18-19.

stom zijn om alleen te lopen, en die de beste bedoelingen, het ernstigste streven verdacht zoeken te maken, alleen omdat wij niet van de hunnen zijn? *Zij* zijn in de knip en zij blijven er, maar u laten wij los: recenseer niet meer, - Va! Probeer eerst eens, of gij lezen leeren kunt, of nog beter... ga wat borduren, Holda!⁸⁹⁴

Kan het provocerder? Daarna moest Smit Kleine eraan geloven. Met hem moest nog een rekening vereffend worden.

Wij sparen u niet, want gij, gij, gij hebt het gewaagd, toen die arme Jacques Perk u zijn *Mathilde* zond, haar weêrom te sturen, met de opmerking, dat hij beter de modellen bestudeeren moest; gij, gij hebt het gewaagd een artiest als Cooplandt aan te randen met de wanklanken van uw gezwets; gij, eindelijk, gij dorst, voor de gapende monden van een onverschillig publiek, het fraaie sonnet van Jac. van Looy te plukharen, dat gij niet eens oplettend gelezen hebt; gij, kortom, gij zijt de incarnatie van al wat dom en wezenloos en impotent is in de letterkunde van dit oogenblik, en wij geven u bij deze aan de verachting der velen, die thans reeds mét ons voelen, van allen, allen, die na ons komen zullen, prijs. Een ieder in het land, die uw naam kent, weet nu, dat gij minder dan niets zijt, een pop waar wij meê spelen, een knikker, dien wij rollen, waarheen het óns behaagt, een mechanieke kat, die wij doen mauwen of blazen, naar ónze hand haar drukt. O, gij zijt dom, aartsdom, want gij hebt 'Julia' mooi gevonden, ónze Julia, de bonte strikken en prullen, waarmede wij ons een tijdlang vermomden, om geprezen te worden door u. Gij proefdet van den afval onzer ziel en gij zeidet, dat die zoet was.... maar zij is gebleken bitter in uw buik te zijn. Bruut!⁸⁹⁵

Na deze slachtpartij was het eindoordeel duidelijk:

Ja wij hebben afgedaan met u, Hollandsche recensenten. Wij beklagen ons over den tijd dien we aan ù besteed hebben, Hollandsche critici! Gij, bedrieglijke kwakzalvers [...] Gij, hansworsten [...] Gij laffe, vervelende kwâjongens [...]. Ziet, er is één ding, dat die critiek den jongeren nooit vergeven zal. Dit namelijk: dat zij ú competent verklaard hebben boven haar. Dit: dat die jongeren niet tot háar zijn gekomen en gezegd hebben: 'Lijf ons in bij uwe gelederen, steek de trompet over ons en zeg dat we zat zij'; maar dat ze onmiddellijk tot ú zijn gegaan zeggende: 'Wij wilden gaarne dat gij beproefdet te voelen voor onze kunst.'⁸⁹⁶

Gosler was danig in zijn wiek geschoten. 'Gij zijt boos,' constateerde Kloos onderkoeld op 15 mei, maar, vervolgde hij, er valt eigenlijk niets te klagen: de *Julia* wordt toch, net als de brochure, goed verkocht?⁸⁹⁷ Enige dagen daarvoor had hij geprobeerd Gosler duidelijk te maken dat het allemaal niet persoonlijk bedoeld was:

⁸⁹⁴ Ibid., p. 27-28. Even een terzijde: deze laatste opmerking komt dicht bij 'Ga toch koken mens' van Fortuyn.

⁸⁹⁵ Ibid., p. 33-34.

⁸⁹⁶ Ibid., p. 38-39, 42.

⁸⁹⁷ Brief van Willem Kloos aan W. Gosler, d.d. 15 mei 1886, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14 copieboek p. 79, KB. Ook: Mathijssen 2003, p. 84.

onze aanval tegen u was geen wraakoefening, maar een loutere proefneming, die m.i. niet slecht geslaagd is. Wat het finantiële aangaat, gij zijt inderdaad de enige uitgever hier te lande, die de kosten van een werkje uit 'edelmoedigheid' op zich neemt: ik kan u echter geruststellen en u verzekeren, dat die 'edelmoedigheid' u niet duur te staan zal komen. Gij zult het zelf misschien reeds gemerkt hebben: 'Julia' komt in trek tegenwoordig, de boekverkoopers leggen het weer voor de glazen en vele lezers onzer brochure koopen het: gij zult zonder twijfel een massa exemplaren slijten, die gij anders nooit kwijt zoudt zijn geraakt. Ten slotte: wij hebben elkander niets te verwijten; wij hebben u en gij ons aangevallen, elk met onze eigen middelen: wij zijn dus quitte en hebben elkander geen wrok toe te dragen: ik verzeker u, dat ik er geen tegen u heb.⁸⁹⁸

Dat Gosler het wel persoonlijk opvatte en zich bedrogen en aangevallen voelde, is niet zo vreemd. Hij was inderdaad flink bij de neus genomen. Een maand voor de verschijning van de brochure *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek* had Kloos in Goslers blad *Leeswijzer. Nieuws- en advertentieblad ter bevordering van kunst en letteren* nog als 'Guido' van zich laten horen. In de elfde jaargang nummer 22 van 1 april [sic!] 1886 schreef hij, als Guido, een recensie over *Canzone* van mr. Joan Bohl (1836-1908). In dat stuk keerde Guido zich fel tegen de nieuwlichterij van *De Nieuwe Gids*.

'De Nieuwe Gids' toch wil, blijkens de literaire kroniek van de laatste aflevering, o.a. ook de poëtische taal hervormen. Eilieve! Hoe zouden vijf jongelui, die nog zeer weinig naam gemaakt hebben, daartoe bij machte zijn? En dan, de heeren van 'De Nieuwe Gids' vechten voor een schim: want niemand, behalve zij, begeert die hervorming, dan in zoo verre zij reeds door de scheppingen onzer hedendaagsche meesterzangers: Vosmaer, Pol de Mont, Fiore della Neve etc. etc. is geschied. Integendeel, wij hebben onze dichters en hun taal lief, en wij willen het Hollandsch van onzen De Génestet, en onzen Da Costa voor geen ander, allerminst voor dat van de heeren van 'De Nieuwe Gids' ruilen.

Opmerkelijk is dat Kloos in zijn vermomming als Guido, Vosmaers poëzie op één lijn stelde met die van Van Loghem. In feite een afwijzing van Vosmaers kunst.

Toen duidelijk werd dat Kloos en de zijnen een val hadden gezet, probeerden de critici de schade zoveel mogelijk te beperken. Cosman stelde in *De Nederlandsche Spectator* dat het gedicht ten eerste geen opgang maakte, ten tweede ernstige kritiek had ondervonden en dat hij alleen ter aanmoediging op enige goede regels en gedachten had gewezen. Ten slotte was het niet herkend als mystificatie, omdat de heren critici wel meer gebrekkige gedichten onder ogen kregen.⁸⁹⁹ De oude *Gids* noemde bij monde van Van Hall het geheel 'Een geslaagde grap, totdat het de heren ernst wordt in hun brochure'. Graag wachtte Van Hall op de dingen die nog kwamen, op de grote bezieling en het schone woord, maar dan wel graag in begrijpelijke taal, geschikt voor het 'gezonde menschenverstand'.⁹⁰⁰

⁸⁹⁸ Brief van Willem Kloos aan Willem Gosler, d.d. 12 mei 1886, in: Mathijssen 2003, p. 83.

⁸⁹⁹ Lüger 1997, p. 223.

⁹⁰⁰ Ibid., p. 224.

Nop Maas inventariseerde in zijn artikel 'Nevel en wind. Enkele reacties op *De Nieuwe Gids* oktober 1885-mei 1886' ook de terugtrekkende manoeuvres van de critici na het verschijnen van de *Onbevoegdheid*:

Het is onmogelijk om in kort bestek ook maar enigszins recht te doen aan de reacties op de *Onbevoegdheid*. Het geval is bekend: onder het pseudoniem Guido wordt het gedicht *Julia* gepubliceerd. Een aantal critici beoordeelt dit gedicht welwillend dan wel positief. En de *Nieuwe Gids*-ers claimen dat hiermee de onbevoegdheid van de Nederlandse literaire kritiek bewezen is. De reacties zijn zeer divers.

Tijdschriften die *Julia* niet of nog niet besproken hadden (waaronder *De Gids*, die een opgeluchte indruk maakt) zijn geneigd de proefneming geslaagd te vinden. Maar er wordt – niet ten onrechte – ook gewezen op de kleine hoeveelheid recensenten die in de val traptten. Ook worden de geogste loftuitingen gerelativeerd. Dan zijn er critici die blijven volhouden dat *Julia* kwaliteiten heeft. Zij laten zich daarbij niet hinderen door Verweys betwistbare stelling, dat *Julia* geen poëzie kan zijn, omdat de makers geen poëzie wilden maken. De *Portefeuille* prijst na de verschijning van de *Onbevoegdheid* *Julia* alsnog. En dan zijn er natuurlijk nog degenen die erop wijzen, dat het een veelbetekenend feit is, dat de *Nieuwe Gids*-ers slechts iets begrijpelijks tot stand brengen, als ze nonsens proberen te schrijven.

De besprekers vinden elkaar in hun afkeuring van de toon die Kloos en Verwey aanslaan in hun brochure. Frits Smit Kleine, één van de slachtoffers, die meteen toen hij de toedracht vernam een gelukwens verzond voor de geslaagde grap, zegt in Nederland: 'eene verontwaardiging, die zich in achterbuurtstermen lucht vloeit uit eene onfrissche bron, en een polemicus die gillend joelt en krijschend hoont, mist de allereerste eigenschap van het polemisch karakter: zelfbedwang.' De *Amsterdammer* zegt, dat de grap kostelijk geslaagd is, maar ontvangt ook van het grove schelden en bittere haten in de brochure de indruk 'dat niet de kunst de beleedigde is, die gewroken moet worden, maar dat de schrijvers in hun eigen oog, meer zijn dan de bruid zelve, aan wie zij hun liefde wijden.' Kloos en Verwey hebben volgens *De Amsterdammer* bij het onbevooroordeeld publiek hun eigen zaak bedorven door hun te nijdig, te persoonlijk geschrijf. Een opvatting, die gedeeld wordt door enkele medewerkers van *De Nieuwe Gids* zelf.⁹⁰¹

Redacteur Frank Van der Goes behoorde niet tot die medewerkers. In *De Nieuwe Gids* van 1 juni 1886 vatte hij de tegenwerpingen als volgt samen:

De eenstemmigheid waarmede *Julia* werd geprezen, heeft de onbekwaamheid der beoordeelaars aan het licht gebracht; de verdeeldheid die volgde op de onthulling, heeft die kwaliteit nog nader gestaafd. Het onmogelijke is beproefd om aan hunne houding iets te geven dat wezenlijk op een houding geleeek. Twee tegenwerpingen lagen voor de hand: gij hebt gelijk, *Julia* is slecht, maar gij beweert ten onrechte dat wij het gedicht hebben geprezen. En de andere: gij hebt gelijk, wij hebben inderdaad *Julia* geprezen, maar wij blijven bij onze mening dat *Julia* goed is.⁹⁰²

⁹⁰¹ Maas 1984, p. 23-24.

⁹⁰² Van der Goes 1886 ('Varia'), p. 311.

Ondanks of juist dankzij alle ophef was *Julia* een succes. Na een maand was al een tweede druk nodig. Van het succes profiteerden de mannen achter de affaire, die zojuist een nieuw blad hadden opgericht: *De Nieuwe Gids*, waarvan het aantal abonnees in korte tijd steeg naar 270.⁹⁰³

15.3 *De Nieuwe Gids*

In de maanden waarin Kloos en Verwey de handen vol hadden aan de *Julia*-zaak, waren zij ook betrokken bij de oprichting van het nieuwe tijdschrift. Want na het weekblad *De Amsterdammer* leek eveneens *De Nederlandsche Spectator* als podium voor de nieuwe generatie afgedaan; zeker voor Kloos. Bij *De Koo* was hij niet meer welkom en Vosmaer had zijn recensie van Couperus' dichtbundel tot tweemaal toe afgewezen.⁹⁰⁴

Een eigen blad leek onontbeerlijk. Al in 1881 was binnen Flanor over de oprichting van een eigen blad gesproken. In Kloos' geheugen had zich vastgezet dat hij in 1885 'eindelijk gelegenheid kreeg, om *De Nieuwe Gids* te stichten, nadat ik reeds wel vier jaar lang met het plan in mijn hoofd had rondgelopen'.⁹⁰⁵ Voor Kloos speelde mee dat, nu het geld van tante op was, hij met een tijdschrift wellicht inkomsten kon genereren. In de eerder aangehaalde herinnering aan de schilder-schrijver Jacobus van Looy beschreef Kloos hoe hij na terugkeer in Amsterdam trachtte

een eigen orgaan te stichten, wat mij dan ook, na jarenlange finantiële en geestlijke worsteling, totdat mijn schaarse contanten, het hierboven vermelde kleine legaatje, eindelijk ondanks mijn sobere levenswijze volslagen op waren geraakt, ten slotte is gelukt.⁹⁰⁶

⁹⁰³ Lüger 1997, p. 224. In het Paap-archief bevindt zich een briefje gericht aan Albert Verwey met poststempel 18 augustus 1886, waarin Willem Kloos een keurige opsomming geeft van het aantal abonnees. Hij wilde kennelijk nagaan of de 'affaires' invloed hadden op het aantal abonnees. Zie ook paragraaf 16 en hoofdstuk 17.

De Nieuwe Gids 1885/1886

Aangevangen 1 Oct. 1885 met 53 intekenaars				
Aantal	intekenaars op			
	1 Nov. '85	116		
	1 Dec. 85	135	Aflevering II.	
	1 Jan. 86	190		
	1 Feb. 86	209	Afl.	III.
	1 Mrt. 86	229		
	1 April 86	234	Afl.	IV.
	1 Mei 86	247		
	1 Juni 86	263	Afl.	V
	1 Juli 86	274		
	1 Aug. 86	280	Afl	VI.

De onbevoegdheid der Holl. Literaire critiek is verschenen op 7 Mei 86

Majesteits-schennis is verschenen op 3 Juli 86

Tot dusverre hebben veertien abonné's bedankt
en zijn er voor den *nieuwen jaargang* negen bijgekomen
17 Augustus 1886 Willem Kloos

⁹⁰⁴ In *De Nederlandsche Spectator* van 25 oktober 1884, nr. 43, p. 340 werd *Een Lent van Vaerzen* beoordeeld door F.S.K. Een niet ongunstige recensie. F.S.K. is F. Smit Kleine.

⁹⁰⁵ Kloos, 'Het innerlijke leven', juni 1926, p. 708.

⁹⁰⁶ Kloos, 'Jacobus van Looy', februari 1930, p. 214.

Op Eerste Kerstdag 1884 kwam een aantal twintigers bijeen op het kantoor van uitgever Binger in de Amsterdamse Vondelstraat.⁹⁰⁷ Tijdens die bespreking, waarin Binger bijzonder onaantrekkelijke financiële condities voor het nieuwe tijdschrift stelde, werd het duidelijk dat het met deze uitgever niets zou worden, zoals ook al het geval was geweest bij de uitgave van Jacques Perks *Verzen*. Men moest op zoek naar een ander. Verwey herinnerde zich later:

Ik zie ons daar nog zitten – de zoon Binger bleef staande – terwijl de oude rheumatische uitgever, den linkerarm omhooggestrekt op de leuning van zijn stoel, ons jongeren – Van Deyszel, Van Eeden, Van der Goes, Kloos, Paap en mijn persoon – zijn meeningen uiteenzette. Eén keer stond hij op en liep naar de boekenkast. Hij was de vermaarde en belangelooze uitgever van Van Lennep's Vondel, en zoo verbaasde het niet dat hij voorsloeg het tijdschrift 'Den Gulden Winckel' te noemen en naar zijn uitgaaf greep om ons den titel te laten zien. Maar hij eischte tienduizend gulden als waarborgsom en wij moesten bekennen dat zooveel kasgeld niet tot onze beschikking stond.⁹⁰⁸

Kloos schetste eenzelfde tafereel, echter met een niet onbelangrijk verschil met betrekking tot Paap.

Eindelijk kwam in December '84 het lang gewenschte plan van oprichting van een tijdschrift weder ter sprake. De heeren van Eeden, Van Deyszel, Van der Goes, Verwey en ondergetekende kwamen bij den uitgever Binger alhier op een avond bijeen en bepraaten de zaak. Maar de heer Binger was zoo in zijn condities, dat wij begrepen niet bij hem te moeten zijn. (Ook was er van Paap als redacteur toen nog geen kwestie, want ik was de eenige van die vijf, met wien hij meer frequent omging). Van Deyszel nu zonderde zich al spoedig af om gezondheidsredenen en ging naar het buitenland. Niets meer van zich latende hooren, viel hij af van het plan en wij rekenden zonder hem. Toen stelde ik voor om Paap te vragen als 5^e redacteur en de andere heeren hadden daar niets tegen. Paap nam aan, het plan lachte hem toe, en met den uitstekenden practischen geest dien hij bezit, had hij spoedig de zaak met uitgever en drukker geregeld. Hij was toen de eigenlijke man, die handelde, *de man*.⁹⁰⁹

's-Gravesande hecht meer waarde aan de in zijn ogen 'exacte' Verwey, die in de avondeditie van het *Algemeen Handelsblad* van 30 september 1925, dus veertig jaar na dato, uit zijn geheugen moest putten. Veel meer ligt het voor de hand Kloos hier als bron te nemen;

---

⁹⁰⁷ 's-Gravesande 1956, p. 21. De zoon van de uitgever, de journalist Wolterus Rudolph Maurits Hijman Binger (1860-1889), zou later nog tot *Flanor* toetreden. Volgens de notulen van *Flanor* wordt Binger op de vergadering van dinsdag 26 januari 1886 geïntroduceerd om lid te worden. Binger was nog geen lid toen zijn vader onderhandelde over het uitgeven van *De Nieuwe Gids*. Op 28 maart 1886 draagt Binger, zoals de notulen vermelden, 'op zeer boeiende wijze voor uit een drama in verzen in één bedrijf, getiteld: *Mathilde*'. Notulen *Flanor* Au 10 (BC). Uyldert 1948, p. 147 vermeldt dat Binger was geïntroduceerd door Cosman. Cosman zelf was ook nog maar pas lid. Dinsdag 24 november 1885 vermelden de notulen: 'geïntroduceerd de HH Cosman en Boeken'.

⁹⁰⁸ 's-Gravesande 1956, p. 21.

⁹⁰⁹ Brief van Willem Kloos aan Lotsy, d.d. 17 februari 1887, gepubliceerd in Kloos, 'Nieuwe Gids-Correspondentie', juni 1934, p. 645. Ook in: 's-Gravesande 1956, p. 22.

hij deed al in 1887 in een brief aan zijn medewerker Lotsy verslag over de gang van zaken rond de oprichting van het tijdschrift.⁹¹⁰

Uit het verslag van zowel Verwey als Kloos blijkt dat de opstelling van de oude Binger rampzalig was voor de uitvoering van het plan. Vanuit zijn kamer bij de familie Dieperink op nummer 27 van de Hemonystraat stuurde Kloos op 25 januari 1885 een kaartje naar Van Eeden die in Haarlem logeerde bij zijn aanstaande, Martha van Vloten: 'Amice, v.d. Goes zou gaarne hebben dat wij Maandagavond bij je kwamen om over de G.W. [*Gulden Winckel*] te spreken.'⁹¹¹

Ondanks de slechte ervaringen in de *Julia*-zaak werd Paap door Kloos toch weer ingezet. Wij stipten het hiervoor al even aan. Paap kende Jan Versluys, de broer van uitgever Versluys uit Amsterdam. Jan Versluys was evenals Paap Multatuliaan en Groninger van geboorte. Van Jan Versluys had Paap vernomen dat zijn broer wellicht geneigd was gunstiger voorwaarden te stellen.⁹¹²

De jonge redacteuren in spe startten nu de onderhandelingen met Versluys. Maar zonder financiële basis was het project ook met deze uitgever onuitvoerbaar. Kloos en de zijnen moesten op zoek naar geldschieters.⁹¹³ De initiatiefnemers boorden hun contacten aan en slaagden erin personen, vaak van politiek progressieve signatuur, bij hun zaak te betrekken. Mevrouw Jolles was goed voor 1000 gulden. Tak, Witsen, Wibaut en Gerritsen namen een aandeel van f. 250,- en dat deed Van Eeden ook.⁹¹⁴ Zo kon men vooruit, maar wel onder een nieuwe naam. Bingers suggestie het nieuwe tijdschrift *De Gulden Winckel* te noemen was inmiddels afgevoerd. Op de redactievergadering van 13 juni besloot men het tijdschrift *De Nieuwe Gids* te noemen.

Van de jonge heren die in augustus 1884 in België vakantie vierden, werden de Amsterdamse literatoren Willem Kloos, Albert Verwey en Frank Van der Goes redacteuren van het nieuwe blad, samen met Frederik van Eeden en Willem Paap. De schilder Jan Veth, ook een België-ganger, zat in zijn geboortestad Dordrecht ook niet stil: hij stond samen met Willem Witsen aan de wieg van de Nederlandsche Etsclub. Eerder al, in 1880, hadden 'Amsterdamse' schilders, onder wie Karsen, Van Looy en Witsen (Jan Veth voegde zich later bij hen), de kunstenaarsvereniging Sint Lucas opgericht.

De jonge generatie, 'Jong Holland', wilde eigen podia en Willem Kloos ontwikkelde zich in deze fase van zijn leven tot een van de belangrijkste vertegenwoordigers van het aanstormende nieuwe talent.

⁹¹⁰ Prick 1997, p. 494. Prick vermeldt de aanwezigheid van Van Deyssel. Erens laat zijn echtgenote op 24 juni 1934, naar aanleiding van Kloos' publicatie van zijn brief aan Lotsy uit 1887, aan Van der Goes het volgende schrijven: 'Ook meent Frans, dat v. Deyssel geen deel heeft gehad aan de eerste pogingen tot oprichting van een tijdschrift, zooals Kloos dit vertelt.' Van der Goes-archief 906, IISG.

⁹¹¹ Kaartje van Willem Kloos aan Frederik van Eeden, d.d. 25 januari 1885, Van Eeden-archief XXIV C46, BC.

⁹¹² Nijsen 1989, p. 122.

⁹¹³ Stuiveling 1935, p. 31

⁹¹⁴ 's-Gravesande 1956, p. 28. De heer en mevrouw Jolles zijn goed voor 4 aandelen, de heer Van Gennep te Rotterdam neemt twee aandelen (f. 500,-), verder elk voor 1 aandeel: Tak, Witsen, mevrouw De Gijselaer, geb. Van Assendelft de Coningh, Wibaut te Middelburg, Van Eeden te Bussum en Gerritsen. De f 1000,- die de heer en mevrouw Jolles op 6 oktober 1885 als lening verstrekken vormt de helft van het benodigde oprichtingskapitaal van *De Nieuwe Gids*. De heren 'redacteuren-eigenaars', Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos, Willem Paap en Albert Verwey, hebben hiervoor een schuldbekentenis moeten tekenen. Zie: Thys 2000, p. 25, 319.

De mensen [...], die de N.G. oprichtten waren allen jongelieden, elk op zijn eigen wijze, van een zekere mate van talent, dat echter door de toen bestaande tijdschriften, die allen naar uit den tijd geraakte beginselen oordeelden, nièt erkend kon worden, zoodat wat zij schreven kort-en-goed overal geweigerd werd. En zoo was destijds dus een nieuw tijdschrift met andere beginselen, die beter bij den tijd pasten, een onafwendbare noodzakelijkheid,

herinnerde de voorman van *De Nieuwe Gids* zich.⁹¹⁵ Enkele jaren daarvoor had hij nog aan Vosmaer geschreven het een gruwel te vinden bij een groep te worden ingelijfd:

Ik vind niets onaangenamers, dan de gedachte, als zou ik aangezien worden voor deel of lid van een clique, hetzij ze die dan Jong Holland, dan wel de kl[eine] st[ille] gemeente noemen.⁹¹⁶

In de dagen waarin Kloos platzak naar zijn tante Nelly van Beresteyn in Voorburg was vertrokken, om van al het gedoe af te zijn rond het zoeken naar een uitgever voor *Julia* en het oprichten van het nieuwe tijdschrift, werd de reeks van nationale literaire herdenkingen voortgezet. In 1879 werd Vondel (1587-1679) herdacht, in 1881 Hooft (1581-1647) en in 1883 Hugo de Groot (1583-1645). De herdenkingsfeesten vormden het hoogtepunt en in zekere zin de afsluiting van de door Potgieter gepropageerde belangstelling voor de Nederlandse cultuur van de zeventiende eeuw, die tot het oprichten van nationaal gezinde standbeelden had geleid: Rembrandt (1852), Vondel (1867), Spinoza (1880) en Hugo de Groot (1886), om er enkele te noemen.⁹¹⁷

Maar anders dan het oeuvre van Vondel en Hooft was het werk van Bredero enigszins omstreden. Binnen het herdenkingscomité, waarin ook Frank Van der Goes zat, ontstond verschil van mening over de vraag of de opvoering van *Moortje* (1617) wel geschikt was voor het grote publiek. Zou de *Spaanse Brabander* (1618) niet acceptabeler zijn? De jonge garde, niet bang voor min of meer scabreuze zeventiende-eeuwse teksten, won onder aanvoering van Van der Goes het pleit en zo werd een wat bewerkte *Moortje* op het toneel van Felix Meritis opgevoerd.⁹¹⁸

De 'Inleiding' bij het programma van de Bredero-feesten was van de hand van Kloos. Pas in 1898, toen Kloos het oorspronkelijk anonieme stuk, waarin hij met plezier iedereen 'verneukt' opnam in een herdruk van *Veertien jaar literatuur-geschiedenis: 1880-1893*, kon de schrijver van *Julia* in deze inleiding worden herkend.

De tijd schijnt gekomen om dát gedeelte der schoone sexe, die zoo gaarne in verlooren uurtjes naar de bundels onzer nieuwste 'Rijmers', naar de geacheveerde walsen van een Fiore della Neve, den radden wildzang van een Pol de Mont grijpt, ook eens te voeren in de zangrijke warande van een ouderen meester, die, mocht de

⁹¹⁵ Kloos, 'Waar het op aan komt', oktober 1923, p. 581.

⁹¹⁶ Brief van Willem Kloos aan Carel Vosmaer, d.d. 17 mei 1882, in: Stuiveling 1939, p. 155. Hier geciteerd uit: Brock 1986, p. 12.

⁹¹⁷ De opsomming van standbeelden is overgenomen uit Blaas 1985, p. 118.

⁹¹⁸ Botke 1979, p. 143-144.

nog ongeöefende taal ook minder voor hem doen, dan hij voor haar, in frischheid vaak met den eerste, in soberheid met den laatste naar de kroon kan dingen.⁹¹⁹

In het slot van zijn bijdrage wees hij nog even fijntjes op de (slechte) kwaliteit van de poëzie van de oude generatie:

Maar toch zou ik willen beweren, dat er uit dien ouderwetschen quatryn van 1622, bij alle archaische onbeholpenheid, maar frischheid van gevoel, meer natuurlijkheid van uitdrukking, meer zuiver Hollandsch te leeren valt, dan uit veel der poëzie van de laatste vijftig jaar, en niemand onzer, allerminst onzen jongen poëten past het, smadelijk op den ouden Brederoo neêr te zien, of zich van hem af te wenden met de opmerking, dat we dáar over heen zijn Sapienti sat!⁹²⁰

‘Dat stuk van Kloos over Breêroo is erg scherp en verneukeratief, maar dat zullen ze pas merken wanneer ’t feest voorbij is en ze ’t den volgenden dag rustig na lezen,’ voorspelde Witsen in een brief aan Van Looy waarin hij Kloos’ stotteren imiteerde. ‘Hij heeft er innig veel schik in “k heb z... ze allemaal v... ve... verneukt” zegt-i met ’t leukste smoel van de waereld.’⁹²¹ Daarbij kwam dat Kloos niet hield van dergelijke festiviteiten, zoals hij in 1881 het Hoofd-feest aan zich voorbij liet gaan; bovendien zat hij ook zonder geld.

Eind juni dook Kloos weer in Amsterdam op: ‘Je weet dat Kloos een heelen tijd zoek was; nu is hij weder zichtbaar,’ schreef Van Deventer op 19 juni aan Van Looy.⁹²² Vier dagen later zat Kloos ten huize van Paap temidden van zijn mederedacteuren. Vanaf dat moment voerde hij als Guido via stroman Duyts de correspondentie over *Julia* met Gosler. Ook deed hij weer volop mee aan de voorbereidingen voor het nieuwe blad. Willem Paap bleek nu wel van wanten te weten.⁹²³ Hij onderhandelde met uitgever Versluys en drukker Clausen, waar hij details niet uit het oog verloor, zoals uit een brief aan Van der Goes bleek:

Amsterdam,
5 juli '85, Vale- Versluys maakt niet het minste bezwaar om zijn naam als uitgever bij het bericht in den Amsterdammer vermeld te zien. Een vraag die ik tot mijn spijt gisteravond vergeten heb te doen, en waarop ik gaarne per omgaande of althans

⁹¹⁹ De Bredero-bundel, *Liederen en Gedichten* bevindt zich o.a. in het Van der Goes-archief 845, IISG. In Kloos, ‘lets over Brederoo’, in: *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*, deel I, 3de vermeerde druk, Amsterdam 1904, p. 119 staat een wat andere tekst. In plaats van ‘in frischheid’ etc. staat er ‘in keurigheid vaak met den eerste, in luchtigheid met den laatste naar de kroon kan dingen.’ Deze wijzigingen zijn ook opgenomen in Kloos, *Veertien Jaar Literatuur-geschiedenis*, 2de druk, Amsterdam 1898. ‘Bij den tweeden druk is dit boek’, vermeldt Kloos, ‘vervolledigd door de inlassching van twee stukken: “Serta Romana” en “lets over Brederoo”, die bij den eerste druk over het hoofd waren gezien.’ Als datum staat vermeld: ‘Maart 1885’ en als noot: ‘Dit studietje heeft indertijd gediend als inleiding tot het programma der Brederoofeesten.’

⁹²⁰ *Liederen en Gedichten*, Van der Goes-archief 846, IISG. Hier is de latere versie overgenomen, met het jaartal 1622; Kloos, ‘lets over Brederoo’, in: *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*, deel I, 3^e vermeerde druk, Amsterdam 1904, p. 127; Ook in Kloos, *Veertien Jaar Literatuur-geschiedenis*, 2de druk, Amsterdam 1898, p. 118.

⁹²¹ Slijper 2012, p. 126.

⁹²² Brief van Charles van Deventer aan Jacobus van Looy, d.d. 29 juni 1885, Van Looy-archief 468 Frans Hals Museum Haarlem.

⁹²³ Kaartje van Willem Paap aan Albert Verwey, poststempel 22 juni 1885, Verwey-archief XLI B 9691, BC: ‘A.V. Morgen (Dinsdag avond bijeenkomst voor de N.G. bij mij te 7 ã 7 ½ uur. Versluys is bereid [...] het tijdschrift uit te geven.’ Op de 19de had Paap volgens het poststempel aan Verwey een kaartje gestuurd met de tekst ‘Morgen (Vrijdag) avond half acht bij mij bijeenkomst voor de N.G.’ Verwey-archief XLI B 9690.

heel spoedig bericht zou hebben: - Ik ben vroeger reeds begonnen *y grec* voor de nederlandsche ij te drukken en wensch dit ook voor mijn stukken in De Nieuwe G. te doen. Kloos doet het zelfde. Wij vinden de y zinlijker dan de ij. Wees zoo goed op te geven of jij het zelfde wilt doen of je aan de ij wilt houden. De reden waarom ik dit van jou & Verwey & Van Eeden, ten spoedigste weten moet, is, dat ik het aan den drukker Clausen moet opgeven. Want als hij dat niet weet, zou hij als naar gewoonte, weinig y grecs kopen en dus in de eerste aflevering met vreemde letters moeten knoeien. Er is dus haast bij het antwoord, want morgen of overmorgen moet ik aan Clausen de Elsevier bestellen.⁹²⁴

Nadat over de naam een beslissing was genomen, vond op 3 juli 1885 de eerste formele redactievergadering plaats. Paap werd benoemd tot penningmeester en Kloos tot secretaris; Van Eeden (als eerste president), Van der Goes en Verwey vormden de rest van de redactie. Men besloot dat Kloos en Verwey een honorarium zouden ontvangen van 'twintig gulden per vel'. Daarmee zou worden gestopt wanneer het blad in financiële problemen mocht geraken.⁹²⁵ Secretaris Kloos ontving als enige redacteur een salaris: 600 gulden per jaa, toch nog het equivalent van het inkomen van beginnend onderwijzer.⁹²⁶

Tussen de oprichters ontstond discussie over de vraag wie er nog meer redacteur van het nieuwe tijdschrift kon worden. Kloos was tegen een redacteurschap van Van Deventer, want 'zijn productie is niet zóó schitterend, dat we hem, ondanks al het vorige tot redacteur moeten begeeren. Trouwens als hij wat schrijft, stuurt hij het toch in, en als het goed is, wordt het overgenomen. En een redacteur voor de rubriek wetenschap is niet echt nodig.'⁹²⁷ Een secretaris daarentegen was onontbeerlijk en die positie bekleedde Kloos en Verwey, zo blijkt uit zijn correspondentie, trad in de praktijk naast Kloos vaak op als een tweede redactiesecretaris. Van Deysel, die in het begin nog bij de besprekingen was, verscheen niet meer op de vergaderingen. Hij verbleef van 19 april tot eind juli 1885 in La Roche en toen hij terugkwam, waren de posten al verdeeld en lag min of meer vast welke artikelen zouden worden opgenomen.

De mannen van *De Nieuwe Gids* moesten niet alleen de financiering rond krijgen, een uitgever vinden en de redactie samenstellen, maar ook en vooral het blad vullen. Er was heel wat vergaderd en onderling gecorrespondeerd voordat op 1 oktober 1885 bij uitgever W. Versluys het nieuwe blad *De Nieuwe Gids tweemaandelijks tijdschrift voor letteren, kunst, politiek en wetenschap* verscheen. Op 27 juli liet Verwey aan Van Eeden weten:

We hebben gisteren een vergadering van dien N. Gids gehad – à l'improviste bij Paap. Goes heeft een brief van Barrès gekregen, waarin die hem schreef dat hij onderhandelen wil over voorwaarden. [...] Verder hebben we besloten het formaat van Nederland over te nemen en we hebben een advertentie voor den uitgever opgesteld.⁹²⁸

⁹²⁴ Brief van Willem Paap aan Frank van der Goes, d.d. 5 juli 1885, Van der Goes-archief 822, IISG.

⁹²⁵ De notulen van de redactievergaderingen bevinden zich in het *De Nieuwe Gids*-archief, 69 E16, KB.

⁹²⁶ Zie: Slijper 2012, p. 141 en Janssen, p. 170.

⁹²⁷ Brief van Willem Kloos aan Frederik van Eeden, d.d. 19 augustus 1885, Van Eeden-archief XXIV C46, BC.

⁹²⁸ Brief van Albert Verwey aan Frederik van Eeden, d.d. 26 juli 1885, in: Schenkeveld en Van der Wiel 1995, p. 19. Met 'Nederland' wordt het blad *Nederland. Verzameling van oorspronkelijke bijdragen van Nederlandsche letterkundigen* bedoeld. Onder het pseudoniem Catharina publiceerde Jacoba Jolles-Singels (1847-1901) in 1874

Tijdens de redactiebespreking van 11 augustus werd duidelijk dat de jonge Franse schrijver Maurice Barrès zijn medewerking had toegezegd en dat de archivaris Nicolaas de Roever gevraagd zou worden samen met een andere kenner van Amsterdam een stuk te schrijven over het Rijksmuseum, dat op 13 juli zijn poorten had geopend.⁹²⁹ Maar op 17 augustus moest Van der Goes mededelen dat De Roever geen tijd had en toen de architect Christiaan Posthumus Meyjes (1852-1922) uiteindelijk ook afhaakte, ging het plan iets over het nieuwe Rijksmuseum te publiceren niet door. Met Marcellus Emants liep het ook mis. De door Kloos benaderde schrijver antwoordde de redactiesecretaris op 8 augustus niet geschikt te zijn voor het schrijven van tijdschriftartikelen. Op een bijdrage van hem hoefde de redactie dus niet te rekenen.⁹³⁰

Welke artikelen had men, na al die afzeggingen, nog wel in portefeuille? En hadden zij voldoende kwaliteit? Daarover werd uitputtend gediscussieerd en uiteindelijk gestemd. Van Eeden was er niet gerust op. Vanuit hotel Huis ter Duin in Noordwijk aan Zee maakte hij 12 augustus zijn zorgen tegenover Verwey kenbaar:

En voor de eerste aflevering hebben wij niets – als nog geen 3 vel van mij en een stuk van Paap dat naar de berichten van Kloos niet deugt. Van Deventer in de lucht, Doorenbos onzeker de eerste waarschijnlijk voor 't publiek ongenietbaar, de tweede alleen uit reverentie onvoorwaardelijk opgenomen. Wij kwamen tot de conclusie dat de eerste aflevering volstrekt niet zoo schitterend zou worden. [...] Werkelijk Albertje, ik sta er op dat je Persephone in de eerste aflevering zet.⁹³¹

Tegen het einde van die zomermaand verzochtte Verwey aan Veth dat de betrekking van 'N.G. Redacteur deze maand geen sinecure was'. Om te vervolgen:

Ik heb een énorm lang stuk geschreven over de sonnetten van Shakespeare in het bijzonder en *het* Sonnet in het algemeen. Paap heeft wel een artikel over Bilderdijk + da Costa gemaakt, maar daar heb ik weinig vertrouwen in [...] Ik denk aan de moeite die wij met Paap zullen hebben als zijn stuk wordt afgekeurd. [...] Er is nu een prospectus opgesteld door Goes, dat aan den Boekhandel gestuurd en in de eerste nummers gelegd wordt. Het stuk van Chap over Scheikunde is gekomen en een van Doorenbos wordt verwacht. Het eerste gedeelte van V. Eeden's sprookje heb ik op

---

haar eerste novellen in het tijdschrift *Nederland*: 'Eene oude vrijster' en 'Waarlijk geëmancipeerd'. Tussen 1874 en 1878 zouden nog vier bijdragen aan *Nederland* volgen.

⁹²⁹ Maurice Barrès (1862-1923) was een Frans romanschrijver en politicus. Zie voor Barrès ook noot 938.

Nicolaas de Roever (1850-1892) sinds 1885 de gemeentearchivaris van Amsterdam, was in 1882 gehuwd met een zuster van Frank van der Goes, Johanna Louise van der Goes. De Roever was lid van de Brederoclub, opgericht door de initiatiefnemers van de Brederofoesten. De Bredero-commissie kon geen genoeg krijgen van het vergaderen, ook na de feestelijkheden, en zo ontstonden de 'Ghesellen in Brederode', ter nagedachtenis van 'Sinte Gerbrand'. Voorzitter was Hijman Binger, de kunstlievende uitgever. Van de overige elf leden behoorden er tenminste twee tot de kring van Tachtig: Van der Goes en Tak. Na september 1885 hielden de leden iedere zaterdag een stijlvolle bijeenkomst in Zur Bavaria, tot Binger in 1890 stierf. (De Balbian Verster 1928, p. 195-220) Over het Rijksmuseum was een hele discussie ontstaan. Velen vonden het een prachtig gebouw, anderen hadden er een afkeer van. Koning Willem III weigerde 'het klooster' te bezoeken en Carel Vosmaer schreef in zijn *Spectator* een fel artikel tegen dit 'Roomse' gebouw. In een 'Pluksel' van 14 november 1885 stelde hij eenvoudig voor het gebouw maar weer af te breken. Zie ook: Janzen 1978, p. 170.

⁹³⁰ Brief van Marcellus Emants aan Willem Kloos, d.d. 8 augustus 1885, *De Nieuwe Gids*-archief, brieven, 69 E1, KB.

⁹³¹ Brief van Frederik van Eeden aan Albert Verwey, d.d. 12 augustus 1885, in: 's-Gravesande 1956, p. 29-30.

zijn verzoek nog eens gelezen en ben tot het besluit gekomen, dat het merkwaardig égaal-goed is en bijna onveranderd kan worden afgedrukt.⁹³²

Over de plaatsing van *De kleine Johannes* van Van Eeden was men het gauw eens, maar een stuk van Paap over Bilderdijk kon bij de meerderheid geen genade vinden, evenmin als het 'Politiek Varium' van Van der Goes. Uiteindelijk werd het politieke overzicht, nadat er op de vergadering van 16 september bij Van der Goes thuis wat wijzigingen in waren aangebracht, toch geaccepteerd door drie van de vijf redacteuren.⁹³³

Op de vergadering van 21 september werd, bij zijn afwezigheid, ook Paaps 'Naturalistische schets' geweigerd. Tijdens deze vergadering, nu bij Van Eeden, kwam Kloos met het goede bericht van mevrouw Jolles vernomen te hebben 'dat we te allen tijde over de duizend gulden ten kantore van haar man kunnen beschikken'.⁹³⁴

Van der Goes zorgde voor de 'marketing'. Hij maakte de prospectus waarmee het publiek over de komst van het nieuwe tijdschrift werd geïnformeerd.

In den titel ligt de bedoeling der redactie opgesloten. Gelijk nu bijna een halve eeuw geleden, in het jaar 1837, 'De Gids' werd opgericht door eenige jonge letterkundigen, die aan hun gedachten over het heden en hun eischen voor de toekomst een eigen orgaan wilden geven, omdat beide van de denkbeelden en de idealen van het oudere geslacht niet onbelangrijk verschilden, meenen de stichters van 'De Nieuwe Gids', dat zij thans op hun beurt aan een onafhankelijk tijdschrift behoefte hebben. Men staat voor het feit, dat geheel hun letterkundig streven afwijkt van den weg, dien de gezaghebbende organen zijn ingeslagen, en wenschen te blijven volgen. Wil men dus het publiek de gelegenheid geven met hun richting bekend te worden, begeert men met klem de meening uit te spreken, dat groote wijzigingen in onze literatuur dringend noodig zijn, dan is het vestigen van een eigen tijdschrift het eenige middel voor dit doel. De redactie van 'De Nieuwe Gids' stelt zich in de eerste plaats voor, haar beginselen van aesthetische en historische critiek te ontwikkelen, en ook haar eigen voortbrengselen den lezers aan te bieden. [...] De Redactie begeert de medewerking van allen, van kunstenaars, van letterkundigen en geleerden, die in vooruitstrevenden zin over hun vak het woord verlangen. [...] In de laatste, schoon niet in de geringste plaats, zal DE NIEUWE GIDS zich bezig houden met de binnen- en buitenlandsche politiek van den dag. Zij zal daarbij en bij de beschouwing der sociale vraagstukken de beginselen voorstaan, die door het voorafgaande voldoende aangeduid mogen heten. [...] Den steun, haar toegezegd door velen, stelt zij op hoogen prijs; dankbaar erkent zij de aangeboden hulp van enkele ouderen, waarmede een jarenlange vriendschap hen verbindt. Deze dubbele steun geeft DE NIEUWE GIDS den moed de eerste schrede te doen op een weg, waarop eerlang het jongere Nederland haar moge vergezellen.⁹³⁵

Op maandagavond 28 september vierde men, op kosten van Paap, Van der Goes en Van Eeden, de formele oprichting van *De Nieuwe Gids* met een souper bij Van der Goes. Het

⁹³² Brief van Albert Verwey aan Jan Veth, d.d. 28 augustus 1885, in: Schenkeveld en Van der Wiel 1995, p. 41.

⁹³³ *De Nieuwe Gids*-archief, 69 E16, KB. Wie er tegen plaatsing was, vermeldden de notulen niet.

⁹³⁴ Ibid.

⁹³⁵ Onder andere in: 'De Nieuwe Gids. Prospectus', in: *De Nieuwe Gids*, januari 1929, p. 1-2.

patriciërshuis aan de Prinsengracht bij de Westermarkt was uitstekend geschikt voor het aanrichten van een feestmaal. Naast de vijf redacteuren en de uitgever Willem Versluys waren als naaste bekenden Arnold Aletrino en Charles van Deventer, aanwezig. Daarnaast waren enige toekomstige medewerkers uitgenodigd: de geograaf Hendrik Blink (1852-1931) en Jan Abraham van den Broek (1844-1897), die onder de schuilnaam G. Buitendijk over koloniale onderwerpen zou schrijven. Verder zaten aan: Pieter C.F. Frowein (1854-1917) wis- en natuurkundige, bekend vrijdenker en radicaal liberaal, en de latere sociaaldemocratische Amsterdamse wethouder Florentius Marinus Wibaut (1859-1936). Karel Alberdingk Thijm en François Erens completeerden het gezelschap. Deze laatste twee droegen bij het dessert, al dansend en gesticulerend naar links en rechts, ‘Jansen hier, Jansen daar, Jansen overal’ voor, een lied uit een populaire revue in die jaren.⁹³⁶ Die avond sprak Kloos uitgebreid met Aletrino, die daar later over zou opmerken:

Hij [Kloos] sprak niet mooi, hij sprak niet met kunstige woorden [...] . Zij zinnen waren niet geschikt, om – zoo uit zijn zeggen opgevangen – dadelijk te worden gedrukt. Integendeel, het scheen of het hem moeilijk was te uiten wat er in hem dacht, en zelfs hakte hij nu en dan met lichte stottering [sic!]. Maar er was iets droomerigs in zijn stemklank, iets moew's in zijn zeggen, iets pijnends in zijn woord-geluid als iemand spreekt, die veel geleden heeft en matgeslagen voelt onder grofheids-spotting van de menschen.⁹³⁷

Na afloop van het souper zette Kloos zich in de gemakkelijkste stoel van de rookkamer en zweeg. Het nieuwe podium, waarin hij gevrijwaard was van spottend over zijn werk, verzekerde hem van een regelmatig inkomen.

15.4 Rumoer

In de eerste aflevering van *De Nieuwe Gids* stond geen gemeenschappelijke beginselverklaring. Het blad had nog geen duidelijk profiel. *De kleine Johannes*, een romantisch sprookje van Van Eeden, dat in geen enkel ander blad had misstaan, nam 42 pagina's in beslag en werd gevolgd door het 24 pagina's tellende historische artikel van Doorenbos over Hendrik IV en de prinses van Condé. Van belang was de bijdrage van Albert Verwey over het sonnet in het algemeen en de sonnetten van Shakespeare in het bijzonder, waarin hij onder andere uitgebreid inging op het (vermeende) homo-erotische element in deze sonnetten. De 160 bladzijden werden verder gevuld met 'De wet van Berthollet en de moderne scheikunde' van Charles van Deventer, een bespreking door Hendrik Blink van de *Revue coloniale internationale*, en het opstel 'L'esthétique de demain: l'art suggestif' van Maurice Barrès (1862-1923). De schrijver en politicus Barrès, met wie men via Erens in

⁹³⁶ 's-Gravesande 1956, p. 24. En *De Nieuwe Gids*-archief, Archief van de NG, 69 E16, KB en Prick 1997, p. 529, 538. Tak was uitgenodigd, maar verscheen niet. Frowein kwam zomaar langs. Alleen Prick vermeldt, uit de *Gedenkschriften* van Van Deysel, Wibaut en V.d. Broek. Volgens de notulen van de redactievergadering waren ook Mendes da Costa en Jelgersma uitgenodigd.

⁹³⁷ A. Aletrino, '1 oktober 1885', in: *Gedenkboek De Nieuwe Gids*, Amsterdam 1910, p. XXX en XXXI Joesse 1986, p. 71.

contact was gekomen, die hem in zijn Parijse tijd had ontmoet, moest kennelijk wat status aan het blad verlenen.⁹³⁸ Tot slot is er een 'Varia' over o.a. politiek en toneel.

Aan poëzie vinden wij in dat eerste nummer slechts Verweys 'Persephone' en vier sonnetten van Kloos.⁹³⁹ Het zijn I ('Ik denk altoos aan u, als aan die droomen'), II ('Zooals daar ginds, aan stille blauwe lucht'), III ('Ik droomde van een kálmen, bláuwen nacht') en IV ('Zij hoorde 't twisten, en den doffen smak') waarmee hij in 1894 zijn eerste bundel *Verzen* zou openen. Kloos was niet tevreden over dit eerste nummer. De tweede aflevering moest meer kwaliteit hebben. Op 11 november wees hij Van Eeden daarop.

De afl. zal veel rijker en beter zijn dan de 1e, vooral rijker en die vier namen van Netscher, Thijm en Hélène, Lotsy zullen goed doen. [...] Men kan er uit zien, dat we ook anderen dan ons zelf hebben, en niet slechts een aangesloten kliek vormen. [...] Daarin nu geen een stuk zoo slecht als dat van Doorenbos of Blink, en we hebben meer namen.⁹⁴⁰

Nop Maas besteedt in zijn artikel 'Nevel en wind. Enkele reacties op de *Nieuwe Gids* oktober 1885-mei 1886' aandacht aan de 'artistiek-programmatische aspecten van *De Nieuwe Gids*'. Maas beschrijft hoe de critici in die tijd over het artistiek-programmatische van *De Nieuwe Gids* oordeelden:

Aan het eind van deze fragmentarische en voorlopige beschouwing van reacties op *De Nieuwe Gids* in de eerste zeven maanden van zijn bestaan past niet meer dan een fragmentarische en voorlopige konklusie. Wie het materiaal konfronteert met de vraag of er een ontwikkeling valt waar te nemen met betrekking tot de artistiek-programmatische aspecten van *De Nieuwe Gids*, kan er misschien de volgende lijn uithalen. Bij de eerste aflevering overheerst de klacht over programmaloosheid. Als in de volgende nummers het programma duidelijker wordt, blijkt men er niet mee te sympathiseren en schenkt men er ook geen overdadige aandacht aan. Wèl lijkt men bezwaren tegen de vigerende letterkunde te delen. In mei 1886 wordt vervolgens dan alle discussie over programmatische zaken gesmoord in verontwaardiging over de grove manier van optreden van de *Nieuwe-gidsers*. Openbare schriftelijke mishandeling lijkt men dan te beschouwen als het belangrijkste punt van het artistieke credo van het tijdschrift.⁹⁴¹

Maar wij weten meer. Wat Kloos persoonlijk met het tijdschrift beoogde, ook op politiek-maatschappelijk gebied, bleek uit een brief van 22 januari 1886 aan de dichter Jacob Winkler Prins (1849-1907). Kloos somde in die brief de belangrijke uitgangspunten op waarmee *De Nieuwe Gids* zich zou onderscheiden. Kloos vond het daarbij kennelijk van belang

⁹³⁸ Barrès was in 1884 zelf met een tijdschrift begonnen; *Taches d'Encre*. Pas later ontwikkelde hij zich tot een rechtse nationalist. Zie voor Erens en Barrès: Erens 1982, p. 117 e.v.; Prick 1986 ('Een weefsel van overpeinzingen'), citeert op p. 55 e.v. uit het artikel dat Erens in de *Nieuwe Rotterdamse Courant*, avondblad van 8 december 1923 publiceerde: 'Terwijl ik met mijn vriend Emile Michelet op een Zondagmorgen onder de Galeries van de l'Odéon wandelde in 1883, kwam [...] Barrès naar ons toe en deze stelde mij voor, nadat hij lachend aan Barrès had gezegd: "Ik ben blij een groot man hier te ontmoeten.", waarop deze met een fijnen glimlach antwoordde: "Je crois, que vous l' êtes aussi, Messieurs."' (p. 55)

⁹³⁹ Zie ook: Stuiveling 1935, p. 33-34; Maas 1983, p. 8.

⁹⁴⁰ Hier geciteerd uit: Brock 1986, p. 32.

⁹⁴¹ Maas 1984, p. 24.

Winkler Prins duidelijk te maken dat 'zijn' blad op politiek-maatschappelijk gebied een vooruitstrevende richting zou inslaan. Kloos noemde vijf argumenten voor het bestaansrecht van *De Nieuwe Gids*. Het blad moest allereerst een podium bieden voor het werk van de nieuwe generatie en de literaire theorieën van de jongeren naar voren brengen. Voorts moest *De Nieuwe Gids* een orgaan zijn voor een meer geavanceerde richting in de politiek waarbij het wat grondiger en vrijer de Indische toestanden zou bespreken. Ten slotte wilde men ruimte bieden aan de jongere richting in de schilderkunst.⁹⁴² Wat Kloos betreft vertegenwoordigde *De Nieuwe Gids* een 'bepaalde kleur' zonder dat de gehele redactie overal verantwoordelijk voor gesteld kon worden.

Geheel aansprakelijk is de redactie slechts voor de literaire studiën door een harer leden ondertekend en voor de literaire kronieken. In het politieke heeft ons tijdschrift een bepaalde kleur doch in stukken van meer bespiegelenden aard, meenden wij in de keuze der medewerkers meer vrij te moeten zijn.⁹⁴³

Op 4 februari 1887 verklaarde hij tegenover Buitendijk, de schuilnaam van Van den Broek, die over Indië schreef, over de aflevering van die maand:

We zijn dit keer weer erg literair, tegen onze bedoeling in: men heeft mooi plannen maken, maar wat baat het, als men merkt dat de kracht ontbreekt. Onze medewerkers in de rubrieken politiek en wetenschap zijn nog te schaarsch, en hunne medewerking is te sporadisch.⁹⁴⁴

Van het politieke engagement was in de eerste aflevering nog weinig te merken, of het moest de rubriek 'Varia' zijn, waarin de politiek-sociale spanningen in de hoofdstad werden becommentarieerd, die door de zaak-Van Ommeren hoog opliepen. De ongesigioneerde rubriek, waarin werd gepleit voor uitbreiding van het kiesrecht, een zware politieke kwestie in die dagen, was van de hand van Van der Goes.⁹⁴⁵ Hij keerde zich tegen de eigenaardige vertoning van het plaatsen van weesmeisjes op de publieke tribune. Dat had plaatsgevonden in september 1883, toen ter gelegenheid van de opening van de zitting van de Staten-Generaal in Den Haag een grote demonstratie voor algemeen kiesrecht plaatsvond. Enige demonstranten wilden de openbare zitting bijwonen, maar op de beschikbare plaatsen waren weesmeisjes gezet. Ondanks deze schending van het democratisch recht van burgers bleef het toen rustig in de Hofstad; maar, betoogde Van der Goes, het niet invoeren van algemeen

⁹⁴² Brief van Willem Kloos aan Jacob Winkler Prins, d.d. 22 januari 1886, *De Nieuwe Gids*-archief, 69 E14, KB. J. Winkler Prins was de zoon van A. Winkler Prins, de man van de encyclopedie. Donkersloot 1929, p. 29 schrijft over Winkler Prins:

Winkler Prins' vrijmoedige natuurlijkheid en zijn plastiek maken hem niettemin tot een merkwaardig voorlooper van de Nieuwe Gids. Hij ontwikkelde zich geheel buiten de groep der Nieuwe Gidsers om en gedeeltelijk voor hun tijd, al verschenen zijn beide bundels Sonnetten en Zonder Sonnetten eerst in 1885 en '87. Zijn voorbeelden waren Schiller, Goethe, Bürger, Körner. Onafhankelijk van de tachtigers leerde hij Shelley kennen en bewonderen.

⁹⁴³ Brief van Willem Kloos aan M.L.C. Lotsy, d.d. 18 juni 1886, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14 copieboek p. 108, KB.

⁹⁴⁴ Brief van Willem Kloos aan G. Buitendijk, d.d. 4 februari 1887, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14 copieboek p. 193, KB.

⁹⁴⁵ Stuiveling 1935, p. 35.

kiesrecht zou in de toekomst chaos en revolutie teweeg kunnen brengen en het einde kunnen betekenen van de monarchie.

Met dit artikel was het voor de (toekomstige) lezers duidelijk dat zij ook in de volgende afleveringen een politiek progressief geluid konden verwachten.

Dat betekende geenszins dat de redactie zich voor ieder (vooruitstrevend) politiek karretje liet spannen, zoals de affaire-Stratemeijer illustreert. Het 'Politiek overzicht' van de journalist Hendrik Jan Stratemeijer (1864-1924), redacteur van *De Haagsche Courant*, een oude schoolvriend van Paap en ooit door Kloos bij Flanor geïntroduceerd, had bij de meerderheid van de redactie geen genade gevonden. Van der Goes had Kloos al op 22 augustus 1885 hierover geïnformeerd:

Het stuk van Stratepummel is nonsens, tout bonnement. Praatjes, die volstrekt geen kennis van zaken bevatten. Zóó kan ik het zelf nog beter, en ben dan ook uit pure wanhoop aan het werk geslagen [...] Albert denkt er ook zoo over. [...] Paap is er meê ingenomen, hoe is 't mogelijk.⁹⁴⁶

Op 3 september bracht Van der Goes aan Van Eeden verslag uit over een bijeenkomst waarbij de laatste afwezig was. Kloos, zo bleek, was voor Van der Goes' 'Varia' en Paap was voor het stuk van zijn vriend Stratemeijer:

Wat Paap betreft, wij hebben gisteren bij mij een vergadering gehad. Albertje en ik hebben hem duchtig de waarheid gezegd over het stuk van Straalkamp. Hij hield zich goed [...] Ik heb Kloos mijn stuk voorgelezen, en hij is voor plaatsing. Willem A. [Paap], die ik het ook voorgelezen had, op den zelfden avond toen ik jou de copy zond, was er tegen. Henri [H.J. Stratemeijer] had het beter gedaan; mijn fraais was een krantenartikel [...] Enfin.⁹⁴⁷

Met dit vriendje van Paap wilde de meerderheid van de redactie niets te maken hebben.⁹⁴⁸

Opnieuw leed Paap een nederlaag. Zijn artikel over Bilderdijk was weggestemd en zijn naturalistische schets was door de meerderheid van de redactie naar de prullenmand verwezen. Dat was allemaal nogal pijnlijk voor de man die zich had ingespannen voor de oprichting van het nieuwe tijdschrift en nu als redacteur steeds alleen stond.

⁹⁴⁶ Brief van Frank van der Goes aan Willem Kloos, d.d. 28 augustus 1885, in: Meijer 1958, p. 103.

⁹⁴⁷ Brief van Frank van der Goes aan Frederik van Eeden, d.d. 3 september 1885, in: Meijer 1958, p. 103.

⁹⁴⁸ Schenkeveld en Van der Wiel geven in een noot een verklaring voor de 'haat' ten opzichte van Stratemeijer. Zij schrijven dat twee recensenten niet in de *Julia* traptten: Van Hall van *De Gids* (die het boek niet besprak) en De Vos. De Vos, oud-Flanor-lid en in 1885 hoofdredacteur van *De Haagsche Courant* (1885-1887), waarvan Stratemeijer redacteur was, schreef in zijn artikel *Julia* te herkennen als een persiflage op *Een liefde in het zuiden*. Via Paap zou Stratemeijer al in een vroegtijdig stadium achter de affaire zijn gekomen om het geheim door te vertellen aan De Vos, die vervolgens zijn recensie kon schrijven waarin hij niet in de door Kloos en Verwey opgezette val trapte. Schenkeveld en Van der Wiel 1995, p. 20. Zie ook: 's-Gravesande 1956, p. 113.

15.5 De ontvangst van *De Nieuwe Gids*

Bij de herdenking van het vijftienvijftigjarig bestaan van *De Nieuwe Gids* in 1910 schetste Kloos de ontvangst:

Het was een algemeen ge-hú-hú, een scherp-vijandige verontwaardiging, een uitbundig kleineeren, sissen en spuwen naar hen, die thans allen, óók door hen, die hen vroeger uitjouwden, beschouwd worden als schrijvers van veel verdienste te zijn. En men moet zich des te meer verwonderen over dat door niets gerechtvaardigde verzet van de toenmalige Vox publica tegen den waarachtigen loop der dingen, als men nu, voor de aardigheid, weer eens de allereerste afleveringen van ons tijdschrift opslaat, en ziet hoe rustig, volstrekt niet 'opstandig', hoe bijna 'volkomen-bezadigd' wij toen, bijna allen vijf en twintigjarigen, opgetreden zijn. Hoogstens, door den tegenstand natuurlijkerwijs een beetje geprikkeld, veroorloofden we ons hier en daar een scherpe scherts.⁹⁴⁹

Kloos meende dat de gehele gevestigde orde toentertijd uiterst kritisch was over *De Nieuwe Gids*. Dat vindt Cornelissen overdreven. Om dat aan te tonen voert zij het onregelmatig verschijnende *Los en vast* (1866-1896) op: dat 'enige, maar niet onbelangrijke morele steun aan de jonge dichters [gaf], al gaf Kloos het belang nooit toe. Die klaagde voortdurend over het gebrek aan erkenning dat hem en zijn geestverwanten ten deel viel. De rol van miskende dichter zinde Kloos kennelijk beter.⁹⁵⁰

De werkelijkheid lag genuanceerder dan Cornelissen hier stelt. Niet alleen Kloos was van mening dat *De Nieuwe Gids* in een vijandige omgeving opereerde. Zo schreef Lotsy aan Kloos:

Wij staan thans uitstekend, in aanmerking genomen, dat we er pas vijf maanden zijn: de geheele pers, nagenoeg, is thans tegen ons; de Spectator, waar al met de tweede aflevering iets begon te brommen, is ook van ons afgevallen.⁹⁵¹

En uit de pen van Albert Verwey vloeyde, toen hij het had over de tijd waarin *De Nieuwe Gids* werd opgericht, het volgende beeld:

Wij stonden alleen, als verslagen zwervers aan het strand van een zee die tot de duinen steeg, te luisteren naar de storm in onze harten.⁹⁵²

De liberale *Arnhemsche Courant* opperde op 21 september 1885, nog voor het verschijnen van *De Nieuwe Gids*, onmiddellijk een bezwaar. Waren er niet genoeg periodieken, vroeg de krant zich af:

⁹⁴⁹ Kloos, 'Hoe "De Nieuwe Gids" tot stand kwam en wat hij heeft gedaan (1885-1910)', in: *Letterkundige inzichten en vergezichten 5 (Nieuwere Literatuurgeschiedenis 10)*, Amsterdam z.j., p. 163.

⁹⁵⁰ Cornelissen 2001, p. 132.

⁹⁵¹ Brief van M.C.L. Lotsy aan Willem Kloos, d.d. 1 maart 1886. Hier geciteerd uit: Brock 1986, p. 36.

⁹⁵² Hier geciteerd uit: Verwey 1922, p. 169. Oorspronkelijk verschenen in het eerste nummer van het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* (september 1894) als 'Inleiding tot het *Tweemaandelijksch Tijdschrift*'.

Er zijn al zooveel tijdschriften in ons land, dat het *a priori* reeds onmogelijk geacht moet worden, dat eene enkele richting opzettelijk uit alle geweerd zou kunnen worden, tenzij dit het *genre ennuyéus* mocht zijn, dat geen enkele redactie gaarne herbergt, al weet het zich soms toch bij haar in te dringen. En in waarheid behoeft men de tijdschriften hier te lande maar na te slaan, *Gids* en *Tijdspiegel*, *Los en Vast*, *Nederlandsche Spectator* en *Lantaarn*, of hoe ze meer heeten, om te ontwaren dat er zoowat van alle richtingen en allerlei streven in voorkomt.⁹⁵³

Het satirische tweemaandelijks blad *De Lantaarn* (1885-1887) – een ‘jong’ blad, waarvan het eerste nummer op 1 januari 1885 was verschenen onder redactie van het oud-Flanor-lid Jan C. de Vos en H.L. Berckenhoff (1850-1918) – vond het allemaal maar een grap:

De oude *Gids* heeft ons eenvoudig bij den neus willen nemen. Een negental afgekeurde bijdragen heeft hij, in een bandje verzamelt, onder een nieuwen titel de wereld in gezonden, als protest tegen het verwijt, dat de oude, de vijftigjarige, de hand niet zou willen reiken naar het Jonge Holland van heden.⁹⁵⁴

Het *Nieuws van den Dag* van 7 oktober 1885 was ook niet enthousiast. ‘Welk een teleurstelling,’ sneerde het blad.

Moesten wij de geheele onderneming dus naar deze eerste aflevering beoordeelen, wij zouden moeten zeggen: niet veel zaaks; doch wij willen ons oordeel opschorten. De ondernemers zijn nog jong.⁹⁵⁵

Het Haagse *Het Vaderland* betoogde in haar editie van 8 oktober: ‘De eerste aflevering van de *Nieuwe Gids* dient zich aan zonder programma, waartegen niemand bezwaar kan hebben, als zij in zich zelve een programma is.’ Dat ontbrak, stelde *Het Vaderland*.

En nu onze conclusie! Het jeugdige tijdschrift zij met de beste bedoelingen het beste succes toegewenst. [...] Wie weet of niet de toekomst hen schitterend zal rechtvaardigen. Dat zij aan ons oordeel zullen hechten, verlangen wij niet, dan voor zoover zij het willen beschouwen als een aanwijzing der mate van miskening die hun te beurt valt. Miskend te worden door den tijdgenoot was immers steeds het doel van hen, die hun tijd vooruit waren.⁹⁵⁶

Het liberale Amsterdamse *Handelsblad* opende haar commentaar onder het kopje ‘Een *Gids?*’:

In *De Nieuwe Gids*, het maandschrift [sic] waarvan de 1ste aflevering verleden week uit kwam bij W. Versluys te Amsterdam, heeft de redactie op buitengewoon

⁹⁵³ ‘Pers-critieken vóór en tijdens de eerste afleveringen’, in: *De Nieuwe Gids*, januari 1929, p. 18-19.

⁹⁵⁴ *De Lantaarn* 1, nr. 20, 15 oktober 1885. Hier geciteerd uit: Brock 1986, p. 30. Jan C. de Vos was zowel toneelspeler als journalist. Hij richtte het *De Lantaarn* op en was tussen 1885 en 1887 hoofdredacteur van de *Haagsche Courant*.

⁹⁵⁵ ‘Pers-critieken vóór en tijdens de eerste afleveringen’, in: *De Nieuwe Gids*, januari 1929, p. 19-20.

⁹⁵⁶ ‘Pers-critieken vóór en tijdens de eerste afleveringen’, in: *De Nieuwe Gids*, februari 1929, p. 122 e.v.; Maas 1983, p. 9 e.v.

lichtzinnige wijze getoond, hoe ze het volk tot gids wil strekken. Juist in den tegenwoordigen tijd hadden de heeren F. Van Eeden, F. Van der Goes, W. Kloos, W. Paap en A. Verwey al niet op onhandiger wijze kunnen toonen hoe ze radicaal zijn of hoe radicaal ze zijn, dan door te schrijven gelijk ze gedaan hebben.⁹⁵⁷

Vervolgens illustreerde de krant het 'radicale' karakter van *De Nieuwe Gids* met een aanval op het anonieme artikel van Van der Goes:

De opmerkingen der redactie van *De Nieuwe Gids* over ons vorstenhuis, haar toorn over de wijze waarop men in de hoofdstad enkele leden der sociaal-democratische partij behandeld heeft; haar bewering dat 'de dienaren des Konings zich niet schamen de Grondwet op de beddeplank te leggen, wanneer zij schijnen daarin een duidelijk vonnis te lezen van hunne administratieve misdrijven', schijnen ons enkel mislukte pogingen om een boutade à la Busken Huet of Multatuli te schrijven. Wij gelooven niet dat het haar ernst is met hare voorspellingen en waarschuwingen. [...] Men neme [...] dit soort geschrijf niet te ernstig op.⁹⁵⁸

De Amsterdammer. Weekblad voor Nederland van 18 oktober was ook tamelijk kritisch maar niet vanwege de politieke lading van 'Varia'. Het blad hekelde de poëzie van Kloos. Na opgemerkt te hebben dat de inhoud van het eerste nummer van *De Nieuwe Gids* niet aan de verwachtingen voldeed die de prospectus had opgewekt, werd over Kloos' gedichten opgemerkt:

de gedachte, voor zoover zij uit de eenigszins gebrekkige taal is op te maken, inderdaad dichtelijk is, schoon naar onze mening niet, gelijk een der bewonderaars verzekerde 'zoo heerlijk, dat aan deze sonnetten eene eeuw haren naam zou kunnen ontleenen.'⁹⁵⁹

Vosmaer prees in de *Nederlandsche Spectator* van 24 oktober, als Flanor, de vier sonnetten van Kloos, maar hield zich verder op de vlakke: 'Wij zullen dus heel bedaard afwachten wat de nieuwe boom ons verder zal leveren.'

De Gids had bij monde van Jacob Nicolaas van Hall (1840-1918) een volstrekt ander oordeel. In het novemhernummer van 1885 uitte Van Hall zich minzaam over de driestheid en de ambities van de jongeren, waarbij hij in twijfel trok of voor het verspreiden van hun opvattingen wel een nieuw blad nodig was:

Waar er van de jongeren tot ons komen met iets wakkers en flinks, met een nobele gedachte in een frisschen, schoonen vorm gekleed, daar juichen wij hen toe en stellen wij ons tijdschrift voor hunne bijdragen open.

⁹⁵⁷ *Algemeen Handelsblad*, dinsdag 6 oktober 1885, avondeditie.

⁹⁵⁸ 'Pers-critieken vóór en tijdens de eerste afleveringen', in: *De Nieuwe Gids*, februari 1929, p. 126.

⁹⁵⁹ *Ibid.*, in: *De Nieuwe Gids*, maart 1929, p. 143-144.

Van Hall vond de poëzie van Kloos en Verwey bespottelijk, onbegrijpelijk en vol fouten in rijm en metrum. Onder het pseudoniem Fortunio hekelde hij hun gedichten in drie achtereenvolgende nummers.⁹⁶⁰

Busken Huet verwees in zijn *Algemeen Dagblad van Nederlandsch-Indië* het eerste nummer van *De Nieuwe Gids* naar de prullenmand: 'Het goede daarin is niet nieuw, het nieuwe niet goed.'⁹⁶¹ De gedichten van Kloos vond hij 'ridicuul', zoals hij Van Eeden persoonlijk toebitste toen de aankomend arts de gezaghebbend criticus in Parijs bezocht.⁹⁶² En toen Erens hem in dezelfde periode kwam opzoeken, herinnerde Erens zich later, sprak hij geringschattend over Kloos en Paap.⁹⁶³

Er klonken ook andere geluiden. *Asmodée*, het anti-establishment spot- en roddelblad, herkende het politiek oppositionele karakter van de nieuwe periodiek: 'Ja, dat kan ik me begrijpen, dat *de Nieuwe Gids* te machtig was voor de leuterliberalen, als het *Nieuws van den Dag* met H. de Veer, het *Handelsblad* van Boissevain enz. enz.'⁹⁶⁴

Ene J.H. dichtte in de *Leeswijzer*

De Nieuwe Gids

Heel de inktvermorsersbent bleef knieënknikkend staren

Naar de onweërswolke, die rees uit 't kamp der Amstelaren;

God dank! 't Gevaar dreef af: geen doodelijke flits

Bedreigt de slaapmutspluim: 't is maar een nieuwe Gids.

De *Java-Bode* nam dit versje, te midden van de berichtgeving over de Atjeh-oorlog, over en zo drong in Nederlands-Indië door dat er in Patria een nieuw blad op de markt was gekomen met een oppositioneel karakter.⁹⁶⁵

Het kwam in Indië zelfs tot een rel waar *De Nieuwe Gids* zijdelings bij betrokken was. Busken Huet schreef onder het pseudoniem 'Fantasia' een 'Europese brief' vanuit zijn woonplaats Parijs, als medewerker van het door hem opgerichte *Algemeen Dagblad van Nederlandsch-Indië* in het nummer van 27 november 1885. In deze 'brief' haalde hij het liberale Tweede Kamerlid mr. Samuel van Houten (1837-1930) aan, die had opgemerkt dat het Huis van Oranje-Nassau wel eens haar langste tijd als vorstehuis kon hebben gehad. Om zijn betoog te staven citeerde hij *De Nieuwe Gids*. Dat blad uitte zich immers ook kritisch ten opzichte van het koningshuis. De tekst van Busken Huet luidde:

Koningin Emma heeft talrijke vijanden. Haar Duitse afkomst is velen een doorn in het oog. Zij kunnen het niet verkroppen dat deze berooide jonge vrouw, die zij zonder omwegen een Keulse pottenmeid noemen, haar jeugd uit eerzucht heeft weggegooid aan een afgeleefde man. Voor de kleine Wilhelmina wordt niets gevoeld. Toen onlangs voorgesteld werd de dag van 31 augustus, verjaardag van het prinsesje, te verheffen tot een nationale feestdag, was de onverschilligheid algemeen. 'In een koningsgezind land,' schrijven de jonge redacteurs van de *Nieuwe Gids*, 'had

⁹⁶⁰ Aerts 1987, p. 116.

⁹⁶¹ Praamstra 2007, p. 803.

⁹⁶² Ibid., p. 802. Van Eeden verbleef in november 1885 ter afronding van zijn studie over kunstmatige voeding van tuberculosepatiënten enige weken in Parijs en bezocht aldaar Busken Huet.

⁹⁶³ Brief van Frans Erens aan Frank van der Goes, d.d. 7 mei 1931, Van der Goes-archief 817, IISG.

⁹⁶⁴ *Asmodée*, 32ste jrg., 1885, nr. 50, donderdag 10 december 1885.

⁹⁶⁵ *De Java-Bode*, 34ste jrg., 1885, nr. 266, maandag 23 november 1885.

het denkbeeld opgang kunnen maken; bij ons lachte men er om.' Werkelijk viel de motie [om de 31ste augustus een feestdag te maken] deerlijk in het water.

Busken Huet noemde verder Emma 'een Keulse pottenmeid' en Willem III een 'in de pijp gebrande nachtkaars' [afgeleefde oude man].

Vanwege dit artikel werd L'Ange Huet, de verantwoordelijke redacteur van het *Algemeen Dagblad van Nederlandsch-Indië* en neef van de schrijver, wegens majesteitsschennis tot een jaar gevangenisstraf veroordeeld.⁹⁶⁶

Een opmerkelijke reactie kwam van de hand van N.D. Doedes, de dichter die in maart 1883 door Kloos in *De Amsterdammer* zo hard was aangepakt. Doedes sloeg terug met een brochure van 20 pagina's, *De club van Stekelbos. Literarische charge in drie tafreelen*, die onder het pseudoniem B. van Buren in 1886 uitgegeven werd. Het was een toneelstuk waarin de volgende personen figureerden: 'Doctor Stekelbos, Leeraar en Journalist', en 'De Jongeheeren. Later jonge Heeren Zierkikzee, Verley, Scharp, Krul en Van der Burg.' Stekelbos was natuurlijk Doorenbos, Zierkikzee Van der Goes, Verley Verwey, en verder viel uit de tekst op te maken dat met de satiricus Scharp Paap werd bedoeld en dat Van der Burg (meer een schrijver dan een dichter en de minste aanhanger van de leraar) Van Eeden was. Krul stond voor Kloos, de grootste vereerder van Stekelbos. De plaats der handeling was 'een groote stad'.⁹⁶⁷ Het eerste tafereel speelde zich af in het klaslokaal van Dr. Stekelbos, met de vijf jonge heren als leerling. Het tweede bedrijf speelde zich af in de studeerkamer van Stekelbos, opnieuw met de jonge heren, en het derde in de kamer van Krul, nu zonder de leraar. Na een uitgebreide discussie over de kwaliteiten van Keats en Shelley werd uiteindelijk besloten een tijdschrift op te richten. Scharp gaf daarop de volgende analyse: 'De schuld ligt vooral aan Dr. Stekelbos. Als die ons op school (en later) wat flinker aangepakt had, ons als jongelui behandeld had, in plaats van als halve genieën, dan waren we nu niet zulke onuitstaanbare wijsneuzen.'⁹⁶⁸

De 'wijsneuzen' waren in opmars. Het aantal abonnees van *De Nieuwe Gids* bedroeg tijdens de eerste jaargang 274. Gedurende de tweede jaargang liep dat op tot 350, in de derde 440, in de vierde 511, in de vijfde 533, in de zesde 476 en in de zevende weer 585. Natuurlijk bereikte het blad een veel groter aantal lezers. Zowel in bibliotheken als in leesgezelschappen kon men kennis nemen van de inhoud.⁹⁶⁹

⁹⁶⁶ Hier geciteerd uit: Hermans en Hooghiemstra 2008, p. 308-309; Praamstra 1983, p. 28; id. 2007, p. 805 e.v.

⁹⁶⁷ B. van Buren, *De club van Stekelbos. Literarische charge in drie tafreelen*, Leeuwarden 1886. In KB in microfilm MFRE 4142. Kloos noteert 26 februari in het copieboek in een brief waarschijnlijk aan Van Eeden 'daar is een satire op ons verschenen, getiteld: De club van Stekelbos, letterkundige charge in drie tafereelen door B. van Buren, Leeuwarden, prijs f 0,20 een prull!' (*De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14).

De zo zwaar door Kloos aangevallen Doedes was niet zomaar iemand. Zijn leven wordt beschreven in Costerus, 1907, p. 73-94. Doedes was onder andere leraar in de Geschiedenis aan de Rijks Hogere Burgerschool te Leeuwarden en naast dichter ook journalist en publicist van zeer veel artikelen, zowel over literatuur als over politieke kwesties of het koloniale verleden van Nederland. In de door Costerus opgenomen lijst van publicaties komt ook voor: 'De Club van Stekelbos door B. van Buren 1886'.

⁹⁶⁸ Juist in die tijd was Doorenbos overigens redelijk populair. 'Op verzoek van een zestigtal mannelijke en vrouwelijke stadsgenoten,' meldde het *Algemeen Handelsblad* van maandag 5 oktober, zou Doorenbos 'met genoegen' lezingen houden over 'Leven en letterkunde'. Volgens een advertentie in dezelfde krant zouden de lezingen om de veertien dagen op zaterdagmiddag te 3 uur plaatsvinden van november tot mei in het American-hotel aan het Leidseplein.

⁹⁶⁹ Maas 1983, p. 5. Zie ook noot 903.

De heren van *De Nieuwe Gids* kwamen zelf geregeld in het Leesmuseum aan het Amsterdamse Rokin.⁹⁷⁰ In een dagjournaal konden de leden suggesties aandragen voor nieuw te bestellen boeken of periodieken.⁹⁷¹ Kloos maakte daar dankbaar gebruik van. Zo had hij op 22 juni 1882 verzocht het net uitgekomen boek van John Addington Symonds (1840-1893), *Animi Figura, Poems*, aan te schaffen.⁹⁷² Een verzoek dat Doorenbos en Van der Goes nog eens ondersteunden. Vaak deed Kloos samen met Van der Goes en later met Albert Verwey, zoals in oktober 1883 (Verwey was net terug uit de VS), de wens voor aanschaf van uitgaven van werken van Keats en een verzameling kritieken op de werken van Byron, Shelley en Wordsworth van Hall Caine. Ook wilden beiden recensenten het voor hen leerzame *Essays Classical and modern* van F.W.H. Myers op de leestafel.⁹⁷³ In december 1885 vroeg Henri Samson om *Persephone en andere gedichten* van Verwey. Later (april 1886) noteerde Samson, geflankeerd door Boeken en Biederlack, de aan *De Nieuwe Gids* verbonden jurist:

De ondergetekende geeft *het Bestuur* beleefdelijk in overweging *meer exemplaren van 'De Nieuwe Gids'* aan te schaffen. Het eenige ex. dat in de leeszaal (boven) aanwezig is, is voortdurend in handen, de toestand waarin het ex. zich bevindt geeft dan ook duidelijk te kennen, dat het veel gelezen wordt.

Het bestuur reageerde positief op Samsons verzoek: er lagen voortaan drie exemplaren van *De Nieuwe Gids* in de leeszaal.

15.6 Van Vosmaer naar Huet

In de tweede aflevering van *De Nieuwe Gids* (december 1885) verscheen Kloos' eerste 'Literaire kroniek'. Vanaf dat moment zou Kloos zijn niet gesigeneerde besprekingen stevast gebruiken om zijn eigen opvattingen over poëzie aan de orde te stellen en (daarmee) het revolutionaire imago van het tijdschrift vast te leggen.

In zijn eerste kritiek, waarin hij Busken Huet, Verwey en Cooplandt (Arij Prins) besprak, scherpte hij de tegenstelling tussen de oudere letterkunde en de literatuur van de jongeren aan.⁹⁷⁴ Onze literatuur, zo stelde hij, was sinds zes jaar 'voortdurend bezig te groeien en zich te ontwikkelen'. De nieuwe periode kenmerkte zich volgens Kloos, die in dit artikel 'de generatie van 1880' opvoerde, door haar paganistisch en kosmopolitisch karakter. 'Sinds zes jaren,' betoogde hij,

is onze literatuur bezig, voortdurend bezig te groeien en zich te ontwikkelen. Het aantal duurzame werken, ons door de jongere generatie in die kleine spanne tijds geschonken, is groot, grooter wellicht dan in eenig ander zestal opeenvolgende jaren in vroeger tijd. Aan Emants *Lilith* zal altijd de roem verblijven, den rij te hebben

⁹⁷⁰ Van der Goes was vanaf 1879 lid, Paap en Kloos vanaf 1880 en Van Eeden en Verwey vanaf 1882. Zie ook noot 436.

⁹⁷¹ Archief van Het Leesmuseum, Stadsarchief Amsterdam, inv. nr. 130.61. Aanwezig vanaf 1882.

⁹⁷² Onder de vraag van Kloos staat in kleine letters: 'is aangekocht'. Twee dagen later deed Van der Goes hetzelfde verzoek. De Engelse dichter en criticus John. Addington Symonds (1840-1893), nog tijdens zijn leven beschuldigd van homoseksuele geaardheid, schreef o.a. over Shelley. In de bibliotheek van Kloos bevond zich zijn Shelley-studie.

⁹⁷³ Frederic William Henry Myers (1843-1901), *Essays, Classical and Modern*, 1883

⁹⁷⁴ Van den Berg en Couttenier 2009, p. 588.

geopend: daarna komen in chronologische volgorde: *Amazona*, *Mathilde*, *Nanno*, *Vorstengunst* en *Godenschemering*. Al deze werken wijken, zowel door onderwerp als door behandeling, in de meeste opzichten, af van die der renaissance in het jaar '40, zoodat men, zonder paradoxaal te wezen, kan beweren, dat zij een nieuwe periode onzer letteren beginnen, tenminste voorbereiden. Zoowel de romantische, als de huiselijke, de 'vaderlandsche', als de godvruchtige poëzie van het voorafgaande tijdvak hebben afgedaan of sterven in de geschriften van eenige minder begaafde auteurs een langzame dood. [...] De generatie van 1840 heeft een zwaren strijd gehad, maar is allen tegenstand te boven gekomen [...] Ook de generatie van 1880 heeft haar kamp te bestaan. Maar één ding heeft zij op de roemrijke afgestorvene vooruit: achter en boven haar staat de reuzenfiguur van Douwes Dekker, wiens woorden zestien jaren lang als een moker rondvlogen door ons literair en politiek en maatschappelijk leven, sarrend of dreigend, kneuzend of verpletterend [...] Multatuli, de onfeilbare artist, die de kunst minacht, de beeldstormer, die al verdelgende, zichzelf een duurzaam monument heeft gesticht.⁹⁷⁵

Kloos had Multatuli, 'de onfeilbare artist', een keer in levenden lijve gezien toen hij in februari 1878 een voordracht van hem had bijgewoond.⁹⁷⁶ Hij was daar met Herman Dieperink heen gegaan.

En toen ik dus op een goede namiddag weer eens bij mijn vriend kwam en deze mij dadelijk vroeg: 'Willem, heb je lust om zo meteen met mij mee te gaan? Papa heeft introducties ontvangen voor een lezing van Multatuli. Maar hij voelde zich minder prettig en gaf ze dus aan mij', vond ik dat heerlijk, natuurlijk, want nu zou ik voor de eerste maal van mijn leven een wezenlijk 'genie' krijgen te zien en zou ik het allerdiepste denkleven van hem zelf uit zijn eigen mond komen te vernemen.

Kloos vond Douwes Dekker toen een 'onopvallend lijkende schrale man' en was daar teleurgesteld over: 'Ik had verwacht een kranige verschijning voor mij te zullen krijgen die zich harmonisch bewegend belangrijke dingen zou zeggen, die ik nog niet wist en die mij dus interesseren zouden kunnen, maar ik kreeg [...] uit de mond van de door mij vereerde schrijver niets anders te horen dan wat ik reeds kende.' Dat bracht Kloos tot de conclusie dat Multatuli weliswaar een groot schrijver was, maar geen groot redenaar 'zoals bv. Cicero'. Eigenlijk vond Kloos Multatuli in februari 1878 een beetje zielig.⁹⁷⁷

Zeven jaar later had Kloos het in zijn kritische beschouwingen vanzelfsprekend niet over de (slechte) redenaar Multatuli maar over de grote schrijver – de inspirator voor de nieuwe

⁹⁷⁵ Kloos, '1ste', 1 december 1885, p. 314 e.v.

⁹⁷⁶ Douwes Dekker had eigenlijk helemaal geen zin in deze lezingen. Hij deed het uit geldnood. Het was voor hem een 'wrede noodzakelijkheid'. Dat verklaart wellicht zijn ongeïnspireerd optreden. Zie: Keijsper 1995, p. 492. De tegenzin verdween na een aantal dagen. Het succes deed hem goed en het bracht geld in het laatje. Zie Van der Meulen 2002, p. 705. Douwes Dekker hield in 1878 in het hele land tegen de 30 voordrachten en in 1879 werden het 37.

⁹⁷⁷ Kloos 1986, p. 108-109. Prick komt tot de conclusie dat Kloos de lezing van Multatuli waarschijnlijk op 15 of 25 februari 1878 heeft bijgewoond. De voordracht van vrijdag 15 februari had als onderwerp 'Wat is poëzie?', die van maandag 25 februari 'Wijsbegeerte'.

generatie. In de aflevering van februari 1886 borduurde Kloos voort op 'de nieuwe generatie'.⁹⁷⁸

Het is de taak van ieder nieuwe generatie, de taal, zooals zij haar door hare voorgangers wordt overgeleverd, niet zonder voorbehoud, te aanvaarden, als een erfenis, die ongeschonden tot uitgangspunt harer eigene productie dienen moet; maar haar te ontdoen van al het stereotiepe, gemaniëerde en indirecte, dat haar in de loop der jaren is blijven aankleven. [...] Zij loopt daardoor het gevaar, door het publiek in den eersten tijd, minder goed begrepen te worden: maar dat is een kwestie van jaren.

Uiteindelijk zou de nieuwe letterkunde het ontwikkelde deel der natie veroveren, voorzag Kloos.⁹⁷⁹ Hij eindigde deze literaire kroniek met een felle aanval op *Canzonen* van Mr. Joan Bohl. Ieder woord daarin was volgens Kloos volkomen ridicuul.

Men zal vragen: waartoe zooveel drukte over een auteur, die toch niet gelezen wordt? Om deze reden: Bohl is, zoover wij weten, eenstemmig en met nadruk, om welke redenen dan ook, geprezen in de tijdschriften.

Zo zou Bohl invloed kunnen krijgen, meende Kloos, en dat moest voorkomen worden.

Kloos' aanval op Bohl schoot Vosmaer in het verkeerde keelgat. In *De Nederlandsche Spectator* van 19 december 1885 had Flanor zijn vriend Bohl nog geprezen als een groot vertaler van Dante en *Canzonen* geroemd om 'haar macht over taal, haar rijkdom van gedachten'.⁹⁸⁰ Vosmaer reageerde in de *Spectator* van 27 februari 1886 op Kloos met de volgende terechtwijzing:

Noch ligt mij iets op het hart. De derde aflevering van *De nieuwe Gids* dwingt mij tot een verklaring. Wanneer een jong geslacht begint met talent op te treden, ben ik geneigd tekortkomingen over het hoofd te zien en mij over de beloften, het schoone en goede in den knop, te verheugen. Maar thans slaat de nieuwe leidsman een toon aan, die mij, oprecht gezegd, stuit. Thans moet de maatstaf van het oordeel veranderen. Want thans wordt er zoo brutaal de staf gebroken over onze ouderen, dat wij wel moeten vragen: maar gij dan, die al het oudere als verouderd beschouwt, wat geeft gij nu? [...] In de taal en de kunst van hen die gij zoo driest verwerpt, die gij verslagen waant, is voor u noch alles te leeren; gij hebt al hunne schatten noch in de verste verte niet gebruikt [...] Thans hebt gij alle recht op sympathie verbeurd.⁹⁸¹

⁹⁷⁸ In dit nummer staat ook Kloos, 'Ganymedes op Aarde', 1 februari 1886, p. 479 e.v. Kloos gaf deze 'episode uit een grooter gedicht' als datum 'Januari 1885' mee. Keijsper 1995, p. 251: 'In dit blad [*De Nieuwe Gids*] publiceerde hij [Willem Kloos] verscheidene artikelen over M., waarin hij hem als grote voorganger van de Tachtigers bestempelde.'

⁹⁷⁹ Kloos, 'Literaire kroniek', 1 februari 1886, p. 486 e.v.

⁹⁸⁰ 's-Gravesande 1956, p. 77.

⁹⁸¹ Hier geciteerd uit: 's-Gravesande 1956, p. 80-81.

Dit kwam de Hagenaar in april 1886 op een pittig openingsstuk in *De Nieuwe Gids* te staan. De schrijver was dit keer niet Kloos, maar Van Eeden, die al eerder de oudere generatie op de korrel nam.

Eind 1885 had Van Eeden een boekje in elkaar gezet, getiteld *Grassprietjes of liederen op het gebied van Deugd, Godsvrucht en Vaderland, in vier afdeelingen, zijnde: I Een tuiltje poëzie voor het huisgezin. II Versche Lauwerblaadjes om de hoofden van Neêrlandsch dichterhelden. III Predikanten-lied. (Hulde aan onzen geestelijken stand.) IV Mengelpoëzie.* Als auteurs stonden vermeld: Cornelis Paradijs, Oud-Makelaar in Granen, met een open brief aan den schrijver P.A. Saaije Azn. en een voorrede van Sebastiaan Slaap. Het werkje, uitgegeven door Versluys, lag vanaf 5 december 1885 in de boekhandel. Men hoefde er slechts een luttele f 0,75 voor neer te leggen.

Cornelis Paradijs was het pseudoniem van Van Eeden en achter P.A. Saaije en Sebastiaan Slaap gingen respectievelijk Aletrino en Kloos schuil. Slaaps oftewel Kloos' inleiding, waarin met de schrijvers van de oudere generatie de spot werd gedreven door ze de hemel in te prijzen en waarin ook het geloof nog een veeg uit de pan kreeg, verdient het uitvoerig geciteerd te worden:

De heer Paradijs verzocht mij, als oud vriend zijns vaders, een klein woordje van aanbeveling aan deze zijne eerstelingen te laten voorafgaan. [...] Godsvrucht en menschenmin aan te kweken ook in het hart van den minsten onzer medeschepselen is een taak, die nooit genoeg kan aangewakkerd worden, vooral als zij geschiedt door dat edele voertuig onzer verhevenste gedachten en gevoelens, de nog maar al te schaars beoefende dichtkunde. Want – waarom het ons te ontveinzen? – wij hebben, Gode zij de eer, vele voortreffelijke puikdichters in ons vaderland, waarom het buitenland ons benijdt, en die steeds de snaar gespannen hebben voor alles waarmeê de Heer ons in zijn ondoorgrondelijke genade gezegend heeft, als daar zijn: godsdienst, eigen haard, geboortegrond en het onvergetelijke Oranjehuis. [...] Nogmaals, ik herhaal, wij *hebben* dichters, maar... worden zij gelezen? Ik bedoel, zijn zij zoo doorgedrongen in merg en been onzer natie, dat b.v. de meesterwerken van den grijzen Beets ook in hart en mond onzer kleinen leven, en de goddelijke gezangen van ten Kate zoowel den meest, als den minst ontwikkelden onzer landgenooten, den schamelen daglooner, als den gezeten predikant in verrukking zetten? Helaas! hoofdschuddend moet het antwoord luiden: 'Neen!' Zij worden gekocht, misschien opengesneden, maar gelezen - nooit. Onze populaire poëzie *is* niet populair, en de reden ervan is even eenvoudig als treffend. De poëzie van ten Kate, Beets, Hasebroek, om van vele anderen niet te spreken, hoe voortreffelijk ook, is voor het volk te moeielijk en de prijs ervan te duur. Het volk houdt niet van grootte boeken en lange gedichten: maar het wil een kort, hartig woordje, om het te steunen bij alle voorkomende moeielijkheden des levens, om het te stichten bij alle onschuldige geneuchten van zijn bestaan: het volk wil gevoêrd, niet gespijzigd worden, en de zakken van ons volk zijn, door Gods bestier, niet zoo ruim gevuld, dat het guldens zou kunnen uitgeven, waar het door noesten handenarbeid slechts stuivers verdient. Zie, en daarom zou ik zoo graag wenschen dat dit boekje een plaats vond in de huiskamer ook van den nederigsten dienaar van onzen lieven Heer J.C., om er wat licht te verspreiden, als de wolken zich mochten samenpakken op het

voorhoofd van den man en vader, om het zinkend hart der huisvrouw te bemoedigen, als zij in den uitersten nood slechts naar God, als haar toeverlaat, kan uitzien. De prijs is daarom, in overleg met den uitgever, onder ieders bereik geplaatst, en de toon is, door des schrijvers bemoeiingen, zoo laag gesteld, dat hij onder ieders bevatting valt. [...] Cornelis Paradijs wil ons volk leeren lezen, en, al lezende, de zaden van deugd en godsvrucht rondstrooien, opdat zij eenmaal, in zijn voetspoor geoefend, zelve uit eigen beweging naar de werken grijpen, waarvan deze zwakke proeve slechts, als ik het zoo zeggen mag, het voorportaal moet zijn. Zijn huiselijke poëzie kan tot inleiding strekken voor de meer uitgebreide werken onzer hoofddichters, over hetzelfde onderwerp handelende, terwijl zijn lofdichten, vooral het met alle mogelijke liefde en zorg bewerkte Predikantenlied, er op berekend zijn het volk meer bekend te maken met de aanvoerders onzer dichterkoren. Want onze vergrijsde letterhelden moeten en zullen eindelijk publiek eigendom worden. Daar helpt niets aan. Dat 's Heeren zegen op zijn streven moge rusten is de wensch van zijn vaderlijken vriend, Sebastiaan Slaap.⁹⁸²

De titel *Grassprietjes*, een overduidelijke verwijzing naar de domineeslyriek en de huiselijke poëzie van dichters als Jan Jacob Lodewijk Ten Kate en Nicolaas Beets, was door Kloos gesuggereerd.⁹⁸³ Op 27 oktober 1885 las Van Eeden, zojuist herkozen als voorzitter van Flanor, daar zijn *Grassprietjes* met veel succes voor.

In april 1886 was niet Beets of Ten Kate, maar Vosmaer aan de beurt. Van Eeden kapittelde de voormalige mentor van Tachtig met de beschuldiging 'Et tu Flanor!':

Reeds geniet gij de bedenkelijke eer, onder gejuich bij de dagbladen te zijn ingehaald, als voorvechter tegen ons. Wel moge het u bekomen! Daar deze heeren waarschijnlijk toch nooit verder zullen zien dan hun neus lang is, zoo zal het ons ernstig streven blijven dien neus zoo mogelijk langer te maken. Wees in allen gevalle verzekerd, dat *wij* den maatstaf van óns oordeel over *uw* werk niet zullen veranderen. Vaarwel, Flanor!⁹⁸⁴

In maart was Kloos in zijn correspondentie met medewerkers van *De Nieuwe Gids* al vooruit gelopen op de breuk met Vosmaer toen hij Lotsy informeerde:

---

⁹⁸² Slaap 1885, p. 7 e.v.

⁹⁸³ 's-Gravesande 1956, p. 70, 80. Fontijn 1990 (*Tweespalt*), p. 204. In 1849 verscheen *Nieuwe dichtbloemen* van Ten Kate, in 1845 *Korenbloem. Nieuwe gedichten* van Beets en in 1869 zijn *Madelieven. Nieuwe dichtbundel*. Op Beets dichtte Van Eeden:

Maar van allen toch de baas.
Is de groote Nicolaas; –
Wat heeft hij niet saãmgedicht!
Hoeveel harten niet gesticht

Goethe met Homerus samen
Kunnen nooit zijn roem beschamen:
Want hij heeft wat hun ontbrak:
Echte vroomheid... door zijn vak.

⁹⁸⁴ Van Eeden 1886, p. 1 e.v.

Wij staan thans uitstekend, in aanmerking genomen, dat we er pas vijf maanden zijn: de geheele pers, nagenoeg is tegen ons, de *Spectator*, waar al met de tweede aflevering iets begon te brommen, is ook van ons afgevallen, omdat we Vosmaer's persoonlijke vriend, Mr. Joan Bohl, afgekeurd hebben: we konden echter niet anders: we zeggen geen woord waarvan we niet overtuigd zijn, dat wij het kunnen verantwoorden; en over vijftig jaar, als wij dood en begraven zijn, zal men niet meer zeggen: waren die jongelui dertig of zestig jaar, toen zij dit schreven? Maar: hadden zij gelijk, en zeiden zij de waarheid naar hun beste vermogen? Doch ik word te lyrisch.⁹⁸⁵

Vier dagen later liet hij ook Veth weten dat Vosmaer en de nieuwe generatie voorgoed uit elkaar waren gegroeid.⁹⁸⁶ Dit alles stond in schril contrast met de jaren waarin Vosmaer in 'Jong Holland' een groep gelijkgezinden zag en de jongeren in hem een medestrijder. Zo namen de mannen van *De Nieuwe Gids* afscheid van de man die in samenwerking met Kloos Perks *Mathilde* had bezorgd en in zijn *Spectator* de jongeren een tijdlang een podium had geboden.

Kloos vervolgde in dezelfde aprilaflevering van 1886 van *De Nieuwe Gids*, waarin Van Eeden zijn directe aanval 'Et tu Flanor!' op Vosmaer plaatste, zijn veldtocht tegen 'het kritisch kanalie', waarin ook hij Vosmaer niet onbesproken liet:

Vosmaer zetelt in Den Haag en beschermt de zich van alle kanten aan hem opdringende middelmatigheden, in het wilde weg, alsof hij niet alleen kon staan, maar een stoet van trawanten noodig had, tot stut van zijn vazallen troon. Vosmaer noemt deze tijden 'mat' omdat hij niet zien wil hoe zij gonzen van leven en passie, omdat hij niet meêleeft het groote leven óm hem, omdat hij zich heeft ingepend in zijn kleine wereldje, in de officieele hiërarchie der conventie, als alle beweging hem thans een gruwel is, daar de banden hem knellen en drukken, als hij zich meêbewegen wil.⁹⁸⁷

Om tot de slotsom te komen: 'Van de oudere school is er slechts één, voor wien men eerbied hebben moet; omdat hij te denken en te schrijven weet: dat is Huet.'⁹⁸⁸

Het kan verkeren. In 1881-1882 was Busken Huet in de ogen van Kloos nog een literaire charlatan. Frans Erens herinnerde zich dat, toen hij in 1883 of 1884 met Kloos over Busken Huet sprak, Kloos oordeelde: 'Die is niets.'⁹⁸⁹ En in november 1885 had Kloos, die gehoord

⁹⁸⁵ Brief van Willem Kloos aan Mr. M.C.L. Lotsy, d.d. 1 maart 1886, in: 's-Gravesande 1956, p. 134; Bastet 1967, p. 171 merkt op:

Het is een treurige zaak, dat deze dingen zo moesten lopen. Vosmaer was te zacht, te humaan, te wellevend om mee te gaan met een richting, die steeds meer deed blijken er kritische opvattingen op na te houden die hem bezeerden. En nog, het zou misschien niet tot een konflikt gekomen zijn, ware hij niet door zijn Italiaanse reizen sterker dan ooit te voren tot de overtuiging gekomen, dat alleen die kunst eeuwigheidswaarden bezit, die gematigd en evenwichtig is. Van de Tachtiger-sentimenten keerde hij zich af, en, volgens zijn principe, sans rancune.

⁹⁸⁶ 's-Gravesande 1956, p. 134; Bastet 1967, p. 171.

⁹⁸⁷ Kloos, 'Literaire kroniek', april 1886, p. 138-139. In december 1890 publiceert Kloos in *De Nieuwe Gids* opnieuw een aanval op Vosmaer. 'Vosmaer heeft de gedichten van Jacques Perk niet verstaan,' schreef hij in zijn artikel 'Vosmaer en de moderne hollandsche literatuur'. Zie hiervoor: Willem Kloos, *Veertien jaar literatuur-geschiedenis* deel II, Amsterdam 1904, p. 198 e.v.

⁹⁸⁸ Kloos, 'Literaire kroniek', april 1886, p. 138.

⁹⁸⁹ Praamstra 2004, p. 161.

had dat Busken Huet zich negatief over het nieuwe blad had uitgelaten, in een brief aan Van der Goes, die toen in Parijs verbleef, nog smalend over Busken Huet geschreven.⁹⁹⁰

Waarschijnlijk ben je wel niet naar Huet geweest: ik vind de gedragingen van dezen onzen oom zeer verklaarbaar. Hij, sinds jaren, troonende in de verte over de Nederlandsche literatuur, als een Koninklijke rechter, wiens uitspraken wetten zijn, waartegen men in stilte morren kan of het er niet mee eens zijn, maar die toch langzamerhand door een jonger geslacht als legitieme vonnissen schenen erkend te zullen worden, ziet daar plotseling een vijftal jongelui, waarvan twee hem scherper en één (dat ben jij) principieëler dan iemand anders aangevallen hebben, een tijdschrift oprichten, dat op zeer besliste wijze de allures van het tijdschrift der toekomst aanneemt. [...] Wat wonder, dat hij, een man in zijn laatste levensjaren, met groot misnoegen ziet, dat een jongere generatie, die de literatuur der toekomst naar haar hand tracht te zetten, hem volstrekt niet voor onfeilbaar houdt, en alleen in zooverre duldt, als zijn streven met het hare gelijkloopt. Als wij winnen, dit ziet hij zeer goed in, is zijn oppermachtige positie [...] vernietigd.⁹⁹¹

Nu waren de rollen volledig omgedraaid. Voor Kloos had Vosmaer afgedaan en was Huet de held.⁹⁹² Toen Busken Huet op 1 mei 1886 overleed, letterlijk met de pen in de hand, verzocht Kloos namens de redactie van *De Nieuwe Gids* aan de in Parijs verblijvende advocaat en journalist H. Louis Israëls (1856-1924) een krans op het graf van Busken Huet te leggen.⁹⁹³ Aan de weduwe zond hij vijf afleveringen van *De Nieuwe Gids*.⁹⁹⁴ De familie van Busken Huet was Kloos dankbaar voor alle aandacht van de nieuwe generatie en deed wat terug. Aan J.J. van Laar (1860-1939) meldde een trotse Kloos dat zijn blad een primeur had:

De volgende aflevering zal een verrassing brengen. Mevrouw Busken Huet was zoo getroffen, door het stukje van v.d. Goes in het Weekblad [*De Amsterdammer*], dat zij ons de laatste bladzijden door haar man op den laatsten dag van zijn leven geschreven, heeft aangeboden voor de *Nieuwe Gids*.⁹⁹⁵

De volgende dag liet Kloos ook aan mevrouw Jolles, een van de belangrijkste geldschietters van *De Nieuwe Gids*, weten dat de laatste woorden van Busken Huet in zijn blad zouden verschijnen.⁹⁹⁶

⁹⁹⁰ Praamstra 2007, p. 803.

⁹⁹¹ Brief van Willem Kloos aan Frank van der Goes, d.d. 15 november 1885, in: 's-Gravesande 1961, p. 14.

⁹⁹² In *De onbevoegdheid* van mei 1886 was Busken Huet de enige recensent die Kloos en Verwey spaarden: 'De eenige, die wat sympathie voor ons begon te krijgen, Huet, is dood. Hij ruste in zijn eerlijk verdienden roem. Hij zal door ons niet worden vergeten.' Dat is wat overdreven, want Busken Huet had geen grote bewondering voor de poëzie van Tachtig. Hij vond Kloos' verzen bijvoorbeeld ridicuul. Zie daarover o.a. Praamstra 1988, p. 264 e.v. En Kloos van zijn kant bleef vinden dat Huet geen verstand van poëzie had. Zie: Praamstra 2004, p. 160 e.v.

⁹⁹³ Brief van Willem Kloos aan H. Louis Israëls, d.d. 14 mei 1886, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14, copieboek p. 78, KB. H. Louis Israëls was in Groningen geboren en studeerde rechten te Leiden. Na zijn promotie in 1883 vestigde hij zich in Parijs, waar hij verbonden werd aan de ambassade. In 1891 werd hij correspondent van het *Algemeen Handelsblad*. In een serie artikelen verdedigde hij Dreyffus. Hij was een achterneef van Isaac Israëls.

⁹⁹⁴ Brief van Willem Kloos aan H. Louis Israëls, d.d. 10 juni 1886, *De Nieuwe Gids*-archief, 69 E 14 copieboek p. 105, KB.

⁹⁹⁵ Brief van Willem Kloos aan J.J. van Laar d.d. 15 mei 1886, in: Prick 1997, p. 572; 's-Gravesande 1956, p. 101. Van Laar (scheikundige, oud marine officier en Multatuliaan) was voor zijn verhuizing naar Middelburg, waar hij leraar werd, een randfiguur van tachtig.

⁹⁹⁶ Brief van Willem Kloos aan mevrouw J.C. Jolles-Singels, d.d. 16 mei 1886, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14 copieboek p. 84 e.v. KB. In dezelfde brief roert hij twee, voor zijn verstandhouding met mevrouw Jolles, pijnlijke

In het juninummer verscheen inderdaad de tekst van Busken Huet vergezeld van het eerder in *De Amsterdammer* gepubliceerde 'In Memoriam' van Frank Van der Goes, die met een welgemeende verontschuldiging opende:

Wij hebben hem dikwijls kwaad gemaakt, en dikwijls hebben we ons driftig tégen hem gemaakt. Maar de tijd zou gekomen zijn en ze begon al te komen, dat hij zijn boosheid zou hebben vergeten en wij hem excuus zouden hebben gevraagd, hem wijzend op de liefde die wij voor hem hadden. Want al de genegenheid waarmee een jong geslacht opziet naar den leeftijd van zijn ouders, hadden wij gevestigd op twee dierbare hoofden. Een van die idolen van onze jeugd was hij, en wien zullen wij nu kleeden in het gewaad van onzen eerbied? O, wien? Want nu Huet dood is, en die andere [Multatuli] al zoo lang zwijgt, aan wien wij zooveel verplicht zijn als aan den vader die ons het leven heeft gegeven, zullen wij bij de menschen die onze taal spreken, te vergeefs zoeken naar iemand, wiens ziel spreekt tot onze ziel.⁹⁹⁷

15.7 De breuk met Paap

Aan Kloos' 'Literaire kroniek' uit het juni 1886 gaat het klassiek geworden gedicht 'Avond' vooraf:

Avond

Nauw zichtbaar wiegen op een lichten zucht
De witte bloesems in de scheemring – ziet
Hoe langs mijn venster nog, met ras gerucht,
Een enkele, al te late vogel vliedt.

En ver, daar ginds, die zachtgekleurde lucht
Als perlemoer, waar ied're tint vervliet
In teêrheid... Rust – o, wondervreemd genucht!
Want alles is bij dag zóó innig niet.

Alle geluid, dat nog van verre sprak,
Verstierf – de wind, de wolken, alles gaat
Al zacht en zachter – 'alles wordt zo stil...

---

kwesties aan: de kritiek die in de *Onbevoegdheid* was geuit aan het adres van Holda (wat mevrouw Jolles niet op prijs had gesteld) en een geldkwestie. Voor wat het eerste betreft verontschuldigde hij zich door erop te wijzen dat anderen zoals Smit Kleine, Gosler en Fiore harder door hem en Verwey waren aangepakt. En voor wat het geld betreft: dat was een oude schuldzaak uit de tijd dat Kloos voor zijn vertrek naar Brussel in mei 1884 300 gulden geleend had van mevrouw Jolles. Hij zou dat in mei 1885 aflossen, maar was toen niet langs mevrouw Jolles gegaan en had later als excuus opgegeven dat hij niet in de stad was. Maar nu bekende hij dat dat niet de echte reden was: hij had het geld gewoon niet, omdat hij geen geld van zijn debiteuren had ontvangen. 'Ik zal echter mijn best doen U Mei volgend jaar, wat af te betalen, en verzoek u, of U daarmee genoegen zou willen nemen.'⁹⁹⁷ *De Nieuwe Gids* 1, nr. 5, 1 juni 1886, p. 164. In 1891 schreef Kloos in een artikel 'Huet Herdacht': 'dat Busken Huet was: groot van inzicht en helder van geweten en opperst humaan'. *De Nieuwe Gids*, 6de jrg. 1891, p. 150.

En ik weet niet, hoe thans dit hart, zoo zwak,
 Dat al zóó moe is, altijd luider slaat,
 Altijd luider, en niet rusten wil.⁹⁹⁸

Met een sfeerbeeld dat aansloot bij het sonnet 'Avond' opende Kloos deze 'Literaire kroniek' waarin hij Netschers *Studie's naar het naakt model* en Van Deysse's brochure *Over literatuur (de heer F. Netscher)*, besprak:

Ik zit aan 't open raam te kijken in de avondlucht: alles om mij heen geeft mij sympathie, volledig, één, zonder drukte te maken of wild te doen. 't Is of met den avond alles zich zachter gaat bewegen, de wolken, de boomen, alle geluid: tot zelfs de menschen voor de ramen aan den overkant worden langzamer in hunne gebaren; algeheele rust in mij en om mij. Daar loopt een kat op de schutting, behoedzaam en zeker; hij ruikt aan een hangenden bloesem, ik zie het! en ontmoet een andere kat – beiden zijn zwart. Zij zien elkander aan...zouden zij op dien smallen richel een gevecht beginnen?...Nee: daar is de avond te stil voor: de een loopt zachtjes weg en de andere kijkt hem goedmoedig na, alsof hij zeggen wou: ik zou je tóch geen kwaad gedaan hebben.⁹⁹⁹

Kloos keek vanuit zijn achterkamer in De Pijp uit over de tuinen van de Govert Flinckstraat, waar hij vanaf 1 mei 1886 op nummer 57 woonde (opnieuw bij de familie Sluijter) en waar zijn mederedactielid Willem Paap hem ongetwijfeld geregeld bezocht.

In die dagen woonde in een afgelegen buurt op een behangsel-papieren kamer van de recht-statige Pijp de jonge Moree [...] Zijn naam was bekend als de schrijver van enige goed geschreven artikelen, waarin hij de onnozele verzen die toen (gelijk later) verschenen, aanviel. Ook had hij enige sonnetten gepubliceerd, die, ofschoon slecht, toch werden uitgelachen, daar zij op een andere manier onnozel en slecht waren dan men gewoon was. Moree was student in de letteren, liep geen college, las veel in een beperkt aantal auteurs: in hoofdzaak Plato, Virgilius, Shelley, Platen en verder meest engelse dichters. [...] wjl hij daar 's namiddags in de straten liep, de benen wat onvast zwevend onder het lichaam als hing hij met het hoofd aan een draadje, de linkerschouder wat hoger dan de rechter, de rossige haren ruw onder de hoed, de dromerige ogen kijkend naar verre dingen, stapten zijn zwevende benen in een

⁹⁹⁸ Kloos, 'Avond', juni 1886, p. 292. Nijland-Verwey dateert dit gedicht december 1885. Zie ook Kralt 1995, p. 24. Dekker 1926, p. 120 e.v. wees op de verwantschap met Verlaines 'Chanson d'Automne':

Le ciel est, par-dessus le toit,
 Si bleu, si calme!
 Un arbre, par-dessus le toit
 Berce sa palme.
 La cloche, dans le ciel qu'on voit
 Doucement tinte.
 Un oiseau sur l'arbre qu'on voit
 Chante sa plainte.

⁹⁹⁹ Kloos, 'Literaire kroniek', juni 1886, p. 293.

kinderlijke wereld, een imaginaire wereld.¹⁰⁰⁰

Toen Paap dit beeld van Willem Kloos schetste, was hij al meer dan tien jaar geen lid meer van de redactie van *De Nieuwe Gids*. Na de eerste jaargang, waarin hij slechts twee artikelen over 'De studie van het Romeinsch Recht' had gepubliceerd, stapte Willem Paap, wiens verhouding met de andere redacteuren vanaf het begin problematisch was, in september 1886 uit de redactie.

Willem Paap had er, in het zicht van de tweede jaargang, de brui aan gegeven en liep met het plan rond een eigen blad met Netscher te beginnen. Paap voelde al een tijdje dat zijn vrienden, onder wie Stratemeijer, niet welkom waren en dat zijn eigen stukken in de ogen van de andere redactieleden niet deugden. Op 27 augustus 1886 berichtte Kloos aan de drukker Clausen dat Paap niet alleen als redacteur, maar ook als penningmeester was afgetreden.¹⁰⁰¹

Kloos informeerde Arij Prins over de plannen van Paap en Netscher die, in samenwerking met *De Nieuwe Gids*, een eigen weekblad wilden beginnen:

De heeren P. en N. willen het blad geheel beschouwd zien als onderdeel van de 'Nieuwe Gids' (woorden van Netscher). Op de titel zou komen: 'met vaste medewerking van... volgen de namen onzer redactie' en de naam van Paap als redacteur erboven. Hierin nu konden wij niet toestemmen. Wij zouden toch zodoende een tijdschrift sanctionneeren en met den door ons verkregen invloed steunen, waarvan een der redacteuren een exclusieve naturalist was en de andere (Paap) meermalen zijn afkeer van ons werk en onze literaire opvattingen had geuit, en dat zonder eenigen invloed op of zelfs maar kennis van den gang der zaken van het weekblad te hebben. Dat was wat al te veel van ons gezond verstand gevorderd. [...] Ondertusschen naderde de 2^e jaargang van de N.G. en wij begrepen, na rijp beraad en veel aarzeling, dat wij, zooals de zaken stonden, dien nieuwen jaargang onmogelijk met Paap samen konden ingaan. Wij waren en zijn nog de beste vrienden ter wereld met hem, maar in het literaire was er te weinig sympathie.¹⁰⁰²

In februari 1887 analyseerde Kloos, op verzoek van Lotsy, opnieuw de oorzaak van Paaps verwijdering. Hij vertelde dat hij Paap in februari 1880 leerde kennen, dat ze vrienden werden, maar met een geheel verschillende smaak hadden. Paap hield bijvoorbeeld van Dickens en niet van de door Kloos bewonderde dichters. Paap was geen poëet. Kloos realiseerde zich echter ook, schreef hij Lotsy, dat Paap wel een ander talent bezat en daarom betrok hij hem bij de oprichting van het nieuwe blad toen de onderhandelingen met Binger stukliepen. Paap, 'met de uitstekende praktischen geest die hij bezit', regelde een uitgever en een drukker. Paap raakte ondertussen in de ban van de naturalist Netscher, zijn stuk over *Bilderdijk* werd geweigerd en er ontstond een tweedeling tussen Paap en de andere redacteuren: 'Wij vonden dat hij geen talent had of niet genoeg moeite deed, om het voor den dag te halen; hij: dat ons werk verouderd was en onze theorieën verkeerd waren.' Paap wenste bovendien dat Kloos zijn kronieken zou ondertekenen, want hij was het met de

¹⁰⁰⁰ Paap 1966 (eerste druk 1898), p. 59, 61. Zie Paap en Vincent Haman ook het tweede deel.

¹⁰⁰¹ 's-Gravesande 1956, p. 124.

¹⁰⁰² Brief van Willem Kloos aan Arij Prins, d.d. 17 september 1886, in: 's-Gravesande 1956, p. 125.

inhoud niet altijd eens en voelde zich voor een ongetekend stuk als redacteur wel verantwoordelijk. Paap ging zich steeds meer afzijdig opstellen, moest ook examens doen en kwam met het plan met Netscher een eigen weekblad op te richten om aan geld te komen en zijn stukken gepubliceerd te zien. De andere medewerkers van *De Nieuwe Gids* wilden echter niet aan Paaps project meewerken. Zo kwam het tot een breuk. Aldus Kloos.¹⁰⁰³ Van het weekblad is niets meer vernomen, zoals Kloos al vermoedde.

Het Vaderland van 18 september kwam met een nieuwtje, dat redacteur Stratemeijer ongetwijfeld van zijn vriend Paap gehoord had: 'De heer Willem Paap treedt met den tweeden jaargang af als redacteur van de "Nieuwe Gids". Ook de heer Frans Netscher zal waarschijnlijk niet meer aan het tijdschrift medewerken.'¹⁰⁰⁴ Wat betreft Paap bleek dat juist. Zijn naam zullen de lezers niet meer in het tijdschrift aantreffen. Van der Goes volgde hem op als penningmeester. Netscher zou nog eenmaal aan het tijdschrift een bijdrage leveren met 'Het incident' (februari 1887).

15.8 Kloos tussen Van Deyssel en Netscher

Tijdens de mislukte onderhandelingen met Binger, op Eerste Kerstdag 1884, was ook Van Deyssel aanwezig, maar hij was vervolgens geen lid van de redactie geworden. Anderhalf jaar later wilden sommige redactieleden deze weeffout herstellen. Op de redactievergadering van 23 mei 1886 kwam de mogelijke toetreding van Van Deyssel aan de orde. Omdat Paap (toen nog redactielid) afwezig was, werd het punt aangehouden. Verwey verklaarde zich op voorhand al tegen en sprak het vermoeden uit dat Van Deyssel toch niet zou toehappen.¹⁰⁰⁵ Maanden later, op 9 september, kwam de kwestie van het redacteurschap van Karel opnieuw aan de orde. Verwey staakte zijn verzet omdat de drie overige redactieleden, na het vertrek van Paap, vóór een nieuwe vijfde redacteur waren. Kloos deelde Van Deyssel de beslissing op vrijdagavond 10 september persoonlijk mee, maar ondanks de druk, die ook Van der Goes op hem uitoefende, bedankte Van Deyssel opnieuw voor de eer. Hij wilde onafhankelijk blijven.¹⁰⁰⁶ Erens, die er zelf niet bij was, geeft in zijn *Vervlogen jaren* de volgende anekdote. Kloos verscheen

in die dagen op een avond bij Van Deyssel op zijn kamer. Hij kwam binnen met eenige plechtigheid en zeide niets anders dan: 'Karel, ik bied je het mederedacteurschap aan van *De Nieuwe Gids*.' Waarop antwoordde Van Deyssel: 'Willem, ik moet bedanken, ik wil vrij blijven.' Kloos zei daarop niets meer, maakte een buiging tot afscheid en ging weg met dezelfde langzame plechtigheid, waarmee hij was gekomen. Beiden hadden samen nog geen twintig woorden gesproken.¹⁰⁰⁷

Kloos reageerde hierop als redactiesecretaris:

Amice, Het spijt de Redactie van de Nieuwe Gids ten zeerste, dat gij haar voorstel niet hebt kunnen aannemen, en ik herhaal uit haren naam, dat de goede

¹⁰⁰³ Brief van Willem Kloos aan M.C.L. Lotsy, d.d. 17 februari 1887, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14 copieboek p. 207 e.v. KB.

¹⁰⁰⁴ 's-Gravesande 1956, p. 126.

¹⁰⁰⁵ Prick 1997, p. 585-586.

¹⁰⁰⁶ Ibid., p. 585, 598 e.v.

¹⁰⁰⁷ Erens 1982, p. 177.

verstandhouding, waarin zij steeds, tot haar genoegen, met je heeft gestaan, daardoor harerzijds niet in 't minste zal verbroken of beschadigd worden.¹⁰⁰⁸

Van Deysssel bleef wel als medewerker aan het blad verbonden.

Voordat Kloos in september bij Van Deysssel op bezoek ging met de vraag of hij tot de redactie wilde toetreden, was Van Deysssels brochure *Over Literatuur (De Heer F. Netscher)* verschenen. Op 5 april had Van Deysssel aan Kloos al zijn voornemen kenbaar gemaakt de brochure aan hem te willen opdragen:

En nu zoû ik het aardig vinden, dat aan W. Kloos, wien pas de beste bundel poëzie 'dezer jaren' in den vorm van Verwey's 'Persephone' is gewijd, ook een stuk nogal goed proza werd 'toegeëigend'

Alberdingk Thijm, die in die dagen een zelfgekozen geïsoleerd bestaan leidde, wilde het 'stuk nogal goed proza' aan Kloos 'zonder ander gezelschap' komen voorlezen.¹⁰⁰⁹ Dat gebeurde en Kloos vond het 'verdomd mooi'.¹⁰¹⁰

Voor zijn 'Literaire Kroniek' van het juninummer bestudeerde Kloos Van Deysssels brochure nog eens nauwkeurig en kwam tot de conclusie dat Netscher toch wel erg flink werd aangepakt. Van Deysssel stelde in *Over Literatuur* dat Netscher teveel een verstandsmens was met weinig gevoel, die zichzelf een hem niet passende rol opeiste. Want hij, Van Deysssel, en niemand anders, ook niet Frans Netscher, had het naturalisme in Nederland geïntroduceerd.

Maar neen, mijnheer Netscher, ik beklag u in ernst, om dat gij niet het reuze-groote talent zijt, waarvoor gij u zelf schijnt te houden. [...] Tracht u eens onpartijdig tegenover uw werk te plaatsen, herlees en overweeg het eens goed. [...] Zeg u dan dat gij gewoon zijt en klein, en dat gij uw eerzucht lager hebt te stellen.¹⁰¹¹

Op 7 mei kwam Kloos in een brief aan Van Deysssel op *Over Literatuur* terug. Maar eerst moest hem van het hart dat hij weinig begreep van Van Deysssels gedrag (het zelfgekozen isolement) van de laatste tijd en vroeg hem hoe hij, als medewerker, met *De Nieuwe Gids* dacht om te gaan. Wilde hij, was Kloos' vraag, af en toe een stukje voor *De Nieuwe Gids* schrijven of vaste medewerker voor de naturalistische literatuur worden? Als dat laatste het plan van Van Deysssel was, wilde Kloos wel riskeren dat (een beledigde) Netscher niet langer aan *De Nieuwe Gids* wilde meewerken. Daar voegde hij nog aan toe: 'Je zult alles gedrukt krijgen, wat je wilt, natuurlijk behalve al te veel met het sexuëele leven in verband staat, tegen dertig gulden het vel.'

Kloos deed Van Deysssel ook een concreet verzoek: hij vroeg hem om over *L'Oeuvre*, het nieuwste boek van Zola, een recensie te schrijven. In *L'Oeuvre* beschreef Zola een groep

¹⁰⁰⁸ Brief van Willem Kloos aan Karel Alberdingk Thijm, d.d. 22 september 1886, in: 's-Gravesande 1956, p. 119. Hier geciteerd uit Endt 1978, p. 6.

¹⁰⁰⁹ Brief van Karel Alberdingk Thijm aan Willem Kloos, d.d. 5 april 1886, *De Nieuwe Gids*-archief, brieven, 69 E2 1886, 89, KB.

¹⁰¹⁰ Kaartje van Karel Alberdingk Thijm aan Willem Kloos, d.d. 11 april 1886, *De Nieuwe Gids*-archief, brieven, 69 E2 1886, 97, KB; Prick 1997, p. 571-572.

¹⁰¹¹ Hier geciteerd uit Van Deysssel 1899, p. 86.

kunstenaars die Parijs wilden veroveren, maar bijna allemaal mislukten of zich corrumpeerden en elkaar als concurrenten en vijanden gingen bejegenen. Een thema dat zeker aanknopingspunten zou vinden met de jonge Amsterdamse kunstenaarsclub; meer nog dan Kloos op dat moment kon beseffen.

Kloos eindigde zijn brief met een mededeling van persoonlijke aard. Vanaf zijn (nieuwe) adres Govert Flinkstraat 57, '2 maal schellen' (de kamer die hij, nog steeds 'op de vlucht' voor de schutterij, 'illegaal' bij de Sluijters betrokken had) beklemtoonde hij dat daar 'volstrekt geen brieven over de post heen gezonden worden'. Die moesten worden geadresseerd: 'Hemonystraat 13'; het adres van zijn uitgever.¹⁰¹²

Van Deysssel schreef naar Kloos' correspondentieadres dat hij de recensie zou schrijven, maar geen vast medewerker wilde worden.¹⁰¹³ Hij diende zelfs twee (kleine) besprekingen in: over Zola's *L'Oeuvre* en over Lemonniers *Happe-Chair*.

Na de commotie die al rondom Van Deysse's *Over Literatuur (De Heer Netscher)* was ontstaan was de secretaris op zijn hoede. Hij vroeg Van Deysssel namens de redactie de beide recensies niet te ondertekenen. Hij wilde voorkomen dat het grote publiek de medewerker Van Deysssel (die hij zelf nog als redacteur had willen binnen halen) te veel zou associëren met *De Nieuwe Gids*.¹⁰¹⁴ Ook wilde hij medewerker Netscher, nu Van Deysssel slechts medewerker bleef en geen redactielid, niet teveel voor het hoofd stoten. Maar toen bleek dat Netscher niet beledigd was en Van Deysssel een bijdrage wilde leveren, kon dat onder de initialen L.v.D. geen kwaad meer. 'Nu ziet Karel,' schreef Verwey aan Van Eeden, 'meteen dat ons handelen heelemaal het doen is van voorzichtige tijdschriftredacteurs'.¹⁰¹⁵

Deze boekbesprekingen zouden voor de eerstkomende maanden de laatste bijdrage van Van Deysssel in *De Nieuwe Gids* zijn. In de derde aflevering van de derde jaargang (februari 1888) dook zijn naam weer in de kolommen van het blad op. Uit de correspondentie met Van Laar bleek wat Kloos over Van Deysse's brochure vond:

een magnifiek brok proza! Maar het standpunt, van waaruit hij Netscher beoordeelt, is bijzonder onpraktisch. Hij zegt het trouwens zelf: hij veroordeelt Netscher, omdat hij niet tot de 30 uitstekendste genieën van alle eeuwen behoort: let wel, niet alleen letterkundigen, maar ook schilders, musici etc. Deze gaan er dus nog af van het aantal, zeg vijftien, dan houdt men vijftien letterkundigen over. Hij veroordeelt Netscher, omdat hij niet de zestiende alleruitstekendste schrijver is van alle landen en alle eeuwen. Dat is een zeer hoog, maar ook een zeer onbruikbaar standpunt. [...] Het stuk van v. D. is lyriek, maar superbe lyriek.¹⁰¹⁶

In zijn 'Literaire kroniek', gewijd aan Frans Netschers *Studie naar het naakt model* en aan Van Deysse's *Over literatuur*, spaarde hij zowel de een als de ander.¹⁰¹⁷ Van Deysssel werd door Kloos zelfs de hemel in geprezen:

¹⁰¹² Brief van Willem Kloos aan Karel Alberdingk Thijm, d.d. 7 mei 1886, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14 copieboek p. 67-68, KB; Prick 1997, p. 583.

¹⁰¹³ Brief van Karel Alberdingk Thijm aan Willem Kloos, d.d. 8 mei 1886, in: Prick 1997, p. 583.

¹⁰¹⁴ Brief van Willem Kloos aan Karel Alberdingk Thijm, d.d. 19 mei 1886, *De Nieuwe Gids*-archief 69 E 14, copieboek p. 90, KB.

¹⁰¹⁵ Brief van Albert Verwey aan Frederik van Eeden, d.d. 28 mei 1886, in: Schenkeveld en Van der Wiel 1995, p. 165. De bijdrage van Netscher wordt: 'Het daghet uyt den Oosten', augustus 1886.

¹⁰¹⁶ Brief van Willem Kloos aan J.J. van Laar, d.d. 15 mei 1886, in: Prick 1997, p. 572; 's-Gravesande 1956, p. 101.

¹⁰¹⁷ Kloos, 'Literaire kroniek', juni 1886, p. 293 e.v.

Maar toch wilde ik dat ik het talent van den heer v. Deyssel bezat, om de aandoeningen te beschrijven in wier vaart de lezer [...] reddeloos wordt medegesleept. Ieder nieuw hoofdstuk slaat een hellere toon aan, en neemt de verrukking van het vorige over [...] totdat alles, vormen klanken en gevoel zich veréénigt en oplost in één oppersten jubel der ziel, één oneindige atmosfeer van licht en van gezang, een *Epipsychidion* van het Woord –, dan welke de Nederlandsche literatuur geen bladzijde heeft aan te wijzen die zwaarder van passie of rijker van beeldende kracht zou zijn.

Daarmee sloot Kloos aan bij zijn bijna vier jaar eerder geschreven 'Inleiding' bij Perks gedichten, waarin hij opmerkte:

En hiermede heeft onze literatuur zich vastgeknoopt aan het liefelijkste en verhevenste van wat de verzonken geslachten hebben gezongen, aan de ideeën van een Plato, aan de bedwelmend-zoete mystiek van den vader der Italiaansche humanisten, en aan de verrukkingen en adoraties van den schoonsten hymnus, dien ooit ons aller Moeder een sterveling heeft ingefluisterd, van die eeuwig-vloeiende wel van aandoening en zaligheid, den onvergelykelijken *Epipsychidion*.¹⁰¹⁸

Zoals Kloos Perk op één lijn stelde met Shelley, zo noemde hij nu Van Deyssels taal een *Epipsychidion* van het Woord. En in de passages over Netscher bleek (opnieuw) dat de redactiesecretaris wilde voorkomen dat Netscher gekwetst zou afhaken, zoals hij Van Deyssel nog eens duidelijke had gemaakt.¹⁰¹⁹

En zoo is thans de heer v. Deyssel op den heer Netscher gevallen – bom! Dat hebben mijn katten *niet* gedaan. Ja, heusch! als na twintig jaren de heer v. Deyssel een groot man zal zijn geworden...door de breed gehouwene, ragfijne, de werkelijkheid vertastbarende scheppingen zijner sensitivistische kunst; als de heer Netscher de werken zal hebben geschreven, waarin hij de ervaringen wil leggen van zijn zintuigen en van zijn ziel, met de nauwkeurigheid en de intensiteit, die den naturalistischen, als allen anderen artisten past, dan zie ik ze al zitten onder ééne veranda, zich den Hochheimer inschenkende uit dezelfde flesch, sprekende over de dagen, die geweest zijn, en een van hen zal zeggen: Weet gij 't nog wel? En zij zullen elkander, met blijden weemoed, de bliksemende rhythmten herhalen, die een den ander tegenslingerde in de hartstochtelijkheid zijner ontembare jeugd.

In zijn bespreking van Netschers *Studie's naar het naaktmodel* bereidde Kloos de lezers van zijn tijdschrift erop voor dat zij geen edele gevoelens, treffende gedachten of intriges in dat werk konden verwachten. Netscher schetst, stelde Kloos, de ontwikkeling van lichaams- en zielstoestanden en, in navolging van Zola, de invloed van milieu en erfelijkheid op het menselijk handelen.¹⁰²⁰

¹⁰¹⁸ Stolk 1999, p. 40. *Epipsychidion* is het beroemde gedicht van Shelley uit 1821.

¹⁰¹⁹ Brief van Willem Kloos aan Karel Alberdingk Thijm, d.d. 19 mei 1886, *De Nieuwe Gids*-archief, 69 E 14 copieboek p. 90, KB.

¹⁰²⁰ Bel 1993, p. 39-40.

Wat door andere recensenten veroordeeld werd als schokkend en onfatsoenlijk, werd door Kloos en *De Nieuwe Gids* gewaardeerd en omarmd. Het verkondigen van vooruitstrevende standpunten beperkte zich niet tot literatuur, maar gold zeker ook voor de politieke opstelling van *De Nieuwe Gids*.¹⁰²¹

---

¹⁰²¹ Het vooruitstrevende karakter van *De Nieuwe Gids* blijkt eens te meer wanneer men weet dat twee van de vijf redacteuren (Van der Goes en Paap) die betrokken waren bij de oprichting van het blad, lid waren van De Unie. Vereeniging tot opwekking van Staatkundig leven en bevordering van maatschappelijk leven, waarvan het doel was door onderlinge ontwikkeling het staatkundig leven op te wekken en te verhoogen en de maatschappelijke belangen te bevorderen met als artikel 2

De Vereeniging werkt in vrijzinnigen, vooruitstrevenden geest, doch heeft geen afgerond programma.

Later wordt De Unie een kiesvereniging die zich inzet voor algemeen kiesrecht. Van der Goes-archief 1445 IISG. Ook Verwey had belangstelling voor De Unie. In een ongedateerd kattedelletje schreef Paap

Van Kloos hoor ik, dat je gister bij mij bent geweest om over de Unie te spreken. Kloos zei dat jullie vanavond na den eten weer bij mij zoudt komen. Als je eenigszins komt, doe dat dan, ik wilde gaarne even met je praten.

Paap-archief XLIB 9695 BC.

Zie voor Kloos als (voorzichtige) redactiesecretaris hoofdstuk 17. Hij meende vooral Van Deyszel in toom te moeten houden.